

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

(ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΡΩΗΝ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ)

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΙΤΛΟΣ: Η ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ ΤΩΝ ΛΟΥΤΡΩΝ ΠΟΖΑΡ:
ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΕΡΜΑΝΟΦΩΝΟΥ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.**

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΒΕΝΟΥ

A. M. : 12377

Επιβλέπων: Χρήστος Σιδέρης

Ηγουμενίτσα, Φεβρουάριος 2019

**TITLE: THE EXTROVERSION OF POZAR BATHES: THE
ATTRACTION AND THE APPROACH OF THE GERMAN-
SPEAKING TOURIST POPULATION**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Ηγουμενίτσα,

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής

2. Μέλος επιτροπής

3. Μέλος επιτροπής

©Βένου, Αικατερίνη, 2019.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Βένου Αικατερίνη

Υπογραφή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέπων καθηγητή μου Χρήστο Σιδέρη και στην πρώην επιβλέπουσα καθηγήτρια μου Άννα Χήτα, για την αμέριστη συμπαράσταση και καθοδήγησή τους προκειμένου να ολοκληρωθεί η πτυχιακή μου εργασία. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω και την οικογένεια μου, οι οποίοι ακούραστοι με συνδράμουν σε όλες μου τις προσπάθειες.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα Λουτρά Πόζαρ του Δήμου Αριδαίας αποτελούν έναν εξαιρετικό προορισμό, τόσο για τους Έλληνες τουρίστες, όσο και για τους τουρίστες που προέρχονται από το εξωτερικό. Στην παρούσα εργασία επιχειρήθηκε να γίνει μια πρόταση εξωστρέφειας των Λουτρών Πόζαρ προς τους γερμανόφωνους τουρίστες. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια παρουσίαση των Λουτρών Πόζαρ, της λειτουργίας τους και κυρίως των ιαματικών τους πηγών. Στο δεύτερο κεφάλαιο καταγράφεται η οικονομική πλευρά των Λουτρών Πόζαρ, τα είδη τουρισμού που συνδέονται τόσο με αυτά όσο και με την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Αριδαίας και του Νομού Πέλλας, αλλά και το ρόλο του γερμανόφωνου τουρισμού σε αυτά. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά τόσο στην έννοια της εξωστρέφειας, όσο και στις συγκεκριμένες πρακτικές που έχουν εφαρμοστεί σε σχέση με τα Λουτρά Πόζαρ. Επιπλέον γίνεται και η παρουσίαση της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται οι τρόποι προσέλκυσης και προσέγγισης του τουριστικού πληθυσμού στα Λουτρά Πόζαρ. Στο πέμπτο κεφάλαιο εξειδικεύονται οι στρατηγικές στοχεύοντας το γερμανόφωνο τουριστικό πληθυσμό και γίνεται μετάφραση της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ στα γερμανικά. Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα, αλλά και οι προεκτάσεις της παρούσας εργασίας και γίνονται μερικές προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

Λέξεις κλειδιά: ιαματικές πηγές, ιαματικός τουρισμός, εξωστρέφεια, γερμανόφωνος τουρισμός, τουριστική ανάπτυξη, στρατηγικές προσέγγισης.

ABSTRACT

Pozar Baths of the Municipality of Aridaia constitute an excellent destination for both Greek tourists and for the tourists coming from abroad as well. In this paper we attempt to make a proposition of extroversion of Pozar Baths to German – speaking tourists. In the first chapter we present Pozar Baths, their way of operation and especially we present their thermal springs. In the second chapter, the economic aspect of Pozar Baths is presented, the types of tourism associated with them and with the wider area of the Municipality of Aridaia and the Prefecture of Pella, but also the role of the German-speaking tourism in them. The third chapter refers to the concept of controversion and the specific practices that have been applied for the promotion of the Pozar Baths, as well. In addition, we present the official website of Pozar Baths. In the fourth chapter we analyze the ways of attracting and approaching the tourism population in the Pozar Baths. In the fifth chapter the strategies are focusing on the German – speaking tourist population a translation of the homepage of the official website of Pozar Baths is done into German. In the sixth chapter, we present the conclusions and the implications of our paper and some suggestions are made for future research.

Key words: thermal baths, thermal tourism, extroversion, German – speaking tourists, touristic development, attraction strategies.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ABSTRACT	7
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	8
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	10
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	11
Εισαγωγή	12
I. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Λουτρά Πόζαρ.....	14
1.1. Ιστορική αναδρομή.....	14
1.2. Ιστορικό λειτουργίας λουτρών	17
1.3. Ιαματικές πηγές	22
II. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Ο τουρισμός στα Λουτρά Πόζαρ	26
2.1. Η οικονομική σκοπιά.....	26
2.2. Τα είδη τουρισμού που συνδέονται με τα Λουτρά Πόζαρ	28
2.3. Ο γερμανόφωνος τουρισμός στα Λουτρά Πόζαρ.....	34
III. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο :Εξωστρέφεια των Λουτρών Πόζαρ	37
3.1. Η δυναμική της εξωστρέφειας.....	37
3.2. Η επίσημη ιστοσελίδα των Λουτρών Πόζαρ.....	40
IV. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : Τρόποι προσέλκυσης/προσέγγισης του τουριστικού πληθυσμού. 45	
V. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο : Προσέλκυση γερμανόφωνου τουρισμού	57
5.1. Τρόποι προσέγγισης	57
5.2. Η ιστοσελίδα των Λουτρών Πόζαρ στη γερμανική γλώσσα.....	66
5.2.1. Η μεταφραστική διαδικασία	66
5.2.2. Πρωτότυπα κείμενα ιστοσελίδας και μεταφράσεις.....	67

5.2.3. Συμπεράσματα από τη μετάφραση.....	69
V.I. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο : Συμπεράσματα/ Προεκτάσεις	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	73
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ.....	76

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Αφίξεις κατοίκων από το εξωτερικό ανά χώρα προέλευσης.....35

Πίνακας 2. Μέση τουριστική δαπάνη ανά χώρα προέλευσης σε ευρώ.....59

Πίνακας 3. Αφίξεις κατοίκων από το εξωτερικό ανά χώρα προέλευσης και ανά μέσο μεταφοράς.....64

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1. Οι στροφές του ποταμού	17
Εικόνα 2. Αναγνωρισμένες ιαματικές πηγές, διοικητική περιφέρεια, ιδιοκτήτης, τρόπος εκμετάλλευσης, ονοματεπώνυμο αναδόχου, χρόνος λήξης σύμβασης	18
Εικόνα 3. Στοιχεία Λουτρών Αριδαίας - Στατιστικά στοιχεία ατόμων και λούσεων (1938 - 1953).....	19
Εικόνα 4. Τα χαμάμ	20
Εικόνα 5. Η εξωτερική πισίνα των Λουτρών Πόζαρ.....	21
Εικόνα 6. Εσωτερική πισίνα	22
Εικόνα 7. Μονοπάτι ορειβασίας.....	31
Εικόνα 8. Εξωτερικοί καταρράκτες.....	38
Εικόνα 9. Μικροί καταρράκτες.....	39
Εικόνα 10. Αρχική σελίδα επίσημης ιστοσελίδας Λουτρών Πόζαρ.....	40
Εικόνα 11. Σελίδα "Ενημέρωση" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ.....	41
Εικόνα 12. Σελίδα "Χαιρετισμός" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ	41
Εικόνα 13. Σελίδα "on line shop" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ	42
Εικόνα 14. Σελίδα "Λουτρά Πόζαρ" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ.....	42
Εικόνα 15. Σελίδα "Εγκαταστάσεις" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ	43
Εικόνα 16. Σελίδα "Σύστημα κρατήσεων" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ	43
Εικόνα 17. Οι δύο όψεις του φυλλαδίου στην αγγλική γλώσσα	44
Εικόνα 18. Μικρός καταρράκτης.....	48
Εικόνα 19. Καταστήματα με τοπικά προϊόντα	62

Εισαγωγή

Το νερό και οι εξαιρετικές ιδιότητες που του απέδιδαν οι άνθρωποι, ήταν σημαντικά στη ζωή των ανθρώπων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ανά τους αιώνες, τόσο στις μυθολογίες όσο και στις παραδόσεις, διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο στις διάφορες ιεροτελεστίες και στις θεραπευτικές πρακτικές. Οι άνθρωποι συνειδητοποίησαν ότι το υγρό στοιχείο μπορεί να λειτουργήσει σαν μέσο για την ανακούφιση από τον πόνο αλλά και ως γιατρικό για οριστική θεραπεία. Έτσι με το πέρασμα των χρόνων εμφανίστηκε ο ιαματικός τουρισμός, ο οποίος θεωρήθηκε και θεωρείται αναγκαίος και απαραίτητος για τον ανθρώπινο οργανισμό.¹ Δισεκατομμύρια πολίτες όλου του κόσμου επισκέπτονται τις διάφορες λουτροπόλεις τόσο της χώρας τους, όσο και των άλλων χώρων, είτε για να αντιμετωπίσουν τα όποια ιατρικά προβλήματα προκύπτουν στον οργανισμό τους, είτε για αναψυχή και ευεξία. Η ανάπτυξη των λουτροπόλεων έφερε και την ανάπτυξη των Λουτρών Πόζαρ, που σύντομα έγινε ένας ελκυστικός προορισμός, τόσο για τους Έλληνες όσο και τους ξένους τουρίστες.

Τα Λουτρά Πόζαρ βρίσκονται στο Λουτράκι Αριδαίας του Δήμου Αριδαίας και αποτελεί τόσο καλοκαιρινό όσο και χειμερινό προορισμό, για όσους θέλουν να συνδυάσουν την διαφυγή τους από την καθημερινότητα και τις θεραπευτικές ιδιότητες των θερμών λουτρών. Η περιοχή είναι γνωστή για τα ιαματικά της λουτρά από την αρχαιότητα και η χρήση τους αναφέρεται ήδη από την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Οι εγκαταστάσεις της φημισμένης λουτρόπολης διαθέτουν δύο μοναδικά υδροθεραπευτήρια. Το πρώτο λειτουργεί από το 1960 και περιλαμβάνει σαρανταοκτώ ατομικούς λουτήρες, ενώ οι δύο εσωτερικές πισίνες έχουν διαστάσεις 3X7 μέτρων και ύψους ενάμιση μέτρων περίπου με χωρητικότητα έως δώδεκα άτομα².

Την ανάπτυξη των Λουτρών Πόζαρ έχουν αναλάβει κατά καιρούς τόσο ιδιωτικοί φορείς, όσο και τοπικοί φορείς. Οι δράσεις των κατά καιρούς υπευθύνων, με στόχο την εξωστρέφεια των Λουτρών Πόζαρ έκανε τα λουτρά να βρίσκονται στο επίκεντρο και δικαίως να έχουν κατακτήσει μια υψηλή θέση στις σύγχρονες λουτροπόλεις της Ευρώπης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα χιλιάδες τουρίστες, όχι μόνο Έλληνες αλλά και ξένοι, να τα

¹ www.loutrapozar.com.gr (Πρόσβαση στις 20/10/2018)

² www.loutrapozar.com.gr (Πρόσβαση στις 20/10/2018)

επισκέπτονται όλο το χρόνο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν περιθώρια αύξησης της επισκεψιμότητας.

Με την παρούσα εργασία θα γίνει προσπάθεια ανάδειξης των τρόπων προσέλκυσης και προσέγγισης γερμανόφωνων τουριστών, ώστε να αυξηθεί η επισκεψιμότητα από αυτό τον πληθυσμό, που αποτελεί ισχυρή τουριστική δύναμη. Επίσης θα γίνει μετάφραση της ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ στα γερμανικά, θεωρώντας ότι αποτελεί μια πολύ συγκεκριμένη πρακτική εξωστρέφειας, αποτελώντας έτσι έναν από τους καλύτερους τρόπους προσέγγισης για την καλύτερη και ποιοτικότερη ανάπτυξη του τουρισμού της Αλμωπίας και ιδιαίτερα των Λουτρών Πόζαρ. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στόχος της εργασίας, ήταν η μεθοδευμένη προσέγγιση γερμανόφωνου τουρισμού, τόσο από την Γερμανία όσο και από τις άλλες γερμανόφωνες χώρες, οι οποίες παρουσιάζουν παρόμοια χαρακτηριστικά.

Τονίζουμε ότι η εργασία είχε ως απώτερο σκοπό τη μεγαλύτερη προσέλκυση και προσέγγιση γερμανόφωνων τουριστών στα Λουτρά Πόζαρ. Για να έχει όμως ακόμη καλύτερα αποτελέσματα μια τέτοια προσπάθεια, χρειάζεται περισσότερη και κυρίως πιο οργανωμένη δουλειά, καλύτερη και αποτελεσματικότερη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Θα πρέπει να υπάρξει παρέμβαση με διάρκεια. Η παρούσα εργασία πρέπει να έχει συνέχεια και το θέμα της ανάπτυξης των Λουτρών Πόζαρ να τεθεί στην πραγματική του διάσταση. Όπως αναφέρονται και αναλύονται μέσα στην παρούσα εργασία, θα πρέπει ο στόχος των στρατηγικών που αναπτύσσονται, να είναι μια βιώσιμη ανάπτυξη των Λουτρών Πόζαρ, η υγιής ανταγωνιστικότητα, η διεθνής συνεργασία, η υψηλών προδιαγραφών παροχή υπηρεσιών και η εξειδίκευση ανθρώπινου δυναμικού. Όλοι όσοι εμπλέκονται στο ζήτημα της ανάπτυξης των Λουτρών Πόζαρ θα πρέπει να διακατέχονται από το πνεύμα της εξωστρέφειας, ώστε να βοηθήσουν στην ανάπτυξη του τόπου τους και κατά συνέπεια να συμβάλλουν από την πλευρά τους στην προσπάθεια, να βγει η Ελλάδα από τον όλεθρο της οικονομικής κρίσης.

I. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Λουτρά Πόζαρ

1.1. Ιστορική αναδρομή

Από τα πρώτα χρόνια της εμφάνισης του ανθρώπου στη γη, έγιναν γνωστές οι θεραπευτικές ιδιότητες του νερού αποδεικνυόμενες με σχετικές μαρτυρίες και ευρήματα (Σπαθή, 2000, σελ.21). Πολλοί ήταν οι αρχαίοι λαοί, οι οποίοι λάτρευαν στην κυριολεξία τα ιαματικά λουτρά αποδίδοντας ειδικές τιμές και θυσίες, καθώς θεωρούσαν ότι τα νερά εκεί ήταν θεϊκά και συνεπώς, θεραπευτικά (Εμμανουήλ, 1935, σελ.9). Λουτρικές εγκαταστάσεις έχουν βρεθεί σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, όπως στη Κνωσό, στη Φαιστό, στη Τίρυνθα, στις Μυκήνες, στη Πύλο, στην Ολυμπία αλλά και σε άλλα πολλά μέρη ενώ χρονολογούνται από την αρχαιότητα (Παπαγιάννη, Γκοτσόπουλος & Κασιάρου, 2007, σελ.26). Στην Ελλάδα των αρχαίων χρόνων, στις περισσότερες περιπτώσεις τα μπάνια ήταν μικτά, με τους άνδρες και τις γυναίκες να μπαίνουν στα λουτρά φορώντας ένα λεπτό χιτώνιο, που ονομαζόταν «λουτρίδα», ενώ σε άλλες περιπτώσεις έμπαιναν γυμνοί στο νερό. Στα τέλη του 2^{ου} αιώνα π.Χ., ο Αθήναιος αναφέρει ότι οι ομηρικοί ήρωες ήταν εξοικειωμένοι τόσο με το λουτρό, όσο και με τη χρήση των ελαίων. Από το χώρο του Γυμνασίου³ ξεκίνησε η ιστορία των αρχαίων λουτρών, τα οποία αργότερα ενσωματώθηκαν και απέκτησαν κοινωνικό χαρακτήρα, αφού αρχικά προορίζονταν μόνο για τους αθλητές και τους επισκέπτες του Γυμνασίου. Στη συνέχεια, τα λουτρά αναδείχθηκαν σε ανεξάρτητο δημόσιο οικοδόμημα (Yegül, 1992, όπ. αναφ. στο Σαρακιώτης, 1999), και έτσι αποτέλεσαν τόπο όπου οι αρχαίοι έβρισκαν χρόνο για να συζητούν ποικίλα θέματα αλλά και για να αναπαύονται. (Παπαγιάννη, Γκοτσόπουλος & Κασιάρου, 2007, σελ.27).

Τα πρώτα ιστορικά χρόνια, τα λουτρά κατασκευάζονταν σε αβαθείς μαρμάρινες λεκάνες ή σε μεγάλες βαθιές δεξαμενές, πρώτα στην ύπαιθρο και έπειτα σε λάκκους μέσα σε σπηλιές ή σε θολωτά οικήματα (Εμμανουήλ, 1935). Μέχρι τον 1^ο αιώνα π.Χ., η θέρμανση επιτυχανόταν με απλό τρόπο, ίσως μέσω ατμού από το ζεστό νερό ή μέσω θερμότητας από ένα μαγκάλι με ξυλοκάrbουνα. Ένας άλλος τρόπος ήταν μέσω μιας σόμπας διπλής λειτουργίας, η οποία έβραζε το νερό και την ίδια στιγμή ζέσταινε τον

³ Δημόσιο κτήριο για στρατιωτική, αθλητική, πνευματική και καλλιτεχνική διαπαιδαγώγηση των νέων

διπλανό θάλαμο ή με την απλή κυκλοφορία των θερμών ατμών πίσω από τους τοίχους. Επιπροσθέτως, πηγές αναφέρουν ως μέσο θέρμανσης των λουτρών και τον συνδυασμό κλίβανου – λέβητα, ο οποίος βρισκόταν στον εξωτερικό χώρο των νερών (Yegül, 1992, όπ. αναφ. στο Σαρακιώτης, 1999).

Η κάτοψη των αρχαίων λουτρών χαρακτηρίζεται κυρίως από λειτουργικότητα και λιτότητα. Από τις αρχαιολογικές έρευνες, έχει προκύψει ότι τα αρχαιοελληνικά λουτρά ήταν χωρισμένα σε δύο μέρη στο χώρο των θερμών λουτήρων, όπου μπορούσε κάποιος να απολαύσει το λουτρό ατομικά ή ομαδικά και στο πυριατήριο, όπου μπορούσε κάποιος να ξαπλώσει στο θερμό έδαφος, να ιδρώσει πολύ και μετά από την εφίδρωση, να ακολουθήσει η έκθεσή του σε ψυχρολουσία (Yegül, 1992, όπ. αναφ. στο Σαρακιώτης, 1999).

Τα Λουτρά Πόζαρ βρίσκονται στη βορειοδυτική πλευρά του Δήμου Αλμωπίας (η οποία είναι γνωστή και ως Καρατζόβα, που σημαίνει μαύρο χώμα (Δουβίτσας, 2004, σελ. 172), στο Λουτράκι του Νομού Πέλλας, 13 χιλιόμετρα δυτικά της Αριδαίας και μοιάζουν να είναι προστατευμένα στο πέρασμα των χρόνων, από τα αρχαία χρόνια ως τις μέρες μας. Ανατρέχοντας πίσω στο χρόνο είναι δυνατόν να ανασύρουμε διάφορες ιστορίες σχετικά με τα λουτρά, αληθινές ή ακόμα και φανταστικές. Γενικότερα, οι λουτροπόλεις και οι ιαματικές πηγές αποτελούσαν από το παρελθόν έως τις μέρες μας χώρους συνάντησης και επικοινωνίας, χαλάρωσης και ευεξίας (Δουβίτσας, 2004, σελ. 158).

Οι Αλμωπες θεωρείται ότι ήταν μια φυλή Γιγάντων και οι πρώτοι κάτοικοι που βρέθηκαν στην περιοχή κατά την εποχή του χαλκού, περιοχή που αργότερα αποτέλεσε μέρος του Μακεδονικού βασιλείου. Σύμφωνα με τους μύθους, Μακεδόνες βασιλείς και στρατηγοί φαίνεται να έχουν φιλοξενηθεί στα Λουτρά, καθώς αποτελούσαν τόπο χαλάρωσης και αποκατάστασης, ύστερα από μάχες και πολυετείς πολέμους. Ένας σύγχρονος αστικός μύθος υποστηρίζει ότι οι σάρισες, τα δόρατα της Μακεδονικής Φάλαγγας, έπρεπε να υποστούν μια συγκεκριμένη επεξεργασία «βρασίματος» στα θερμά νερά των Λουτρών, ώστε να μπορέσει να αυξηθεί η σκληρότητα και η αντοχή τους. Η χρήση των Λουτρών μαρτυρείται και κατά την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, στα Ρωμαϊκά και στα Βυζαντινά χρόνια⁴. Ακόμα, στην περιοχή αυτή έχει βρεθεί ένα

⁴ www.loutrapozar.gr/loutra-pozar-history/ (Πρόσβαση στις 17/10/2018)

σύμπλεγμα δεκαπέντε περίπου σπηλαίων, μέσα στα οποία έχουν ανακαλυφθεί άφθονα ευρήματα από τα προϊστορικά χρόνια και τα οποία εκτίθενται στο μικρό Μουσείο των Λουτρών. Γι' αυτό και η περιοχή έχει ανακηρυχθεί ως «σπηλαιοπάρκο», το οποίο μάλιστα καθίσταται το πρώτο του είδους του στην Ελλάδα⁵.

Η ονομασία των Λουτρών προέρχεται από τη λέξη «πόζαρ» που σημαίνει αναμμένο κάρβουνο ή μετά το κάρβουνο. Πιθανότατα η περιοχή του παλιού Λουτρακίου, «Άνω Λουτρακίου», κάποτε να κάηκε τυχαία ή κάποιιοι να την έκαψαν ηθελημένα και από την ανοικοδόμηση του χωριού πάνω στα αποκαΐδια, να ονομάστηκαν τελικά Πόζαρ. Από το παλιό χωριό υπήρχε ένα μονοπάτι, που ακόμα και στις μέρες μας υπάρχει, και το οποίο κατέβαινε έως τα Λουτρά⁶. Το παλαιότερο όνομα του ρέματος πάντως ήταν «Τόπλιτσα», που σε ελεύθερη μετάφραση στη σλαβική γλώσσα, σημαίνει «θερμοπόταμος». Η κοιλάδα ακολουθεί τις στροφές του ποταμού ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν πολλοί τεχνητοί καταρράκτες, η δημιουργία των οποίων αποτέλεσε μέρος των αντιπλημμυρικών έργων, και οι οποίοι εντάχθηκαν αρμονικά στο περιβάλλον συντελώντας ακόμα περισσότερο στην ανάδειξη του. Υπάρχει ακόμα, έντονη βλάστηση, βραχώδεις και απόκρημνες πλαγιές και από τις δύο πλευρές⁷. Τα νερά της μικρής λουτρόπολης προσφέρονται για όλες τις εποχές του χρόνου, αλλά είναι περισσότερο εντυπωσιακά κατά τη διάρκεια του χειμώνα, μέσα στη χιονισμένη φύση. Οι καταρράκτες αποτελούν το σήμα κατατεθέν των λουτρών και απέχουν από εκεί περίπου 4 χιλιόμετρα (Παπαγιάννη, Γκοτσόπουλος & Κάσιαρη, 2007, σελ.27).

⁵ <http://el.wikipedia.org/wiki/Λουτρά-Πόζαρ> (Πρόσβαση στις 21/10/2018)

⁶ www.loutrapozar.gr/loutra-pozar-history/ (Πρόσβαση στις 17/10/2018)

⁷ <http://el.wikipedia.org/wiki/Λουτρά-Πόζαρ> (Πρόσβαση στις 21/10/2018)

Εικόνα 1. Οι στροφές του ποταμού⁸

1.2. Ιστορικό λειτουργίας λουτρών

Η αξιοποίηση των ιαματικών πηγών στην Ελλάδα άρχισε από τα μισά του 19^{ου} αιώνα, αλλά για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν προβλεπόταν καμιά ειδική νομοθετική ρύθμιση για αυτές. Το κράτος εκτιμώντας ότι θα υπήρχαν έσοδα από την παραχώρηση εκμετάλλευσης των ιαματικών πηγών σε ιδιώτες, διενέργησε δημοπρασίες ενοικίασης των ιαματικών πηγών, βασιζόμενο τόσο στο Προεδρικό Διάταγμα (Π.Δ.) του 1836 «περί φορολογίας προϊόντων γης και ζωής» όσο και στο Νόμο του Π.Δ. 1861 «περί μεταλλείων και ορυκτών» (Λέκκας, 1938, όπ. αναφ. στο Παπαγεωργίου, 2009, σελ.188). Πράγματι, από στοιχεία προκύπτει (Εικόνα 1) ότι κατά το έτος 1953, είχε ενοικιαστεί στον ανάδοχο Τυμpanίδης Λεπτοκαρύδης & ΣΙΑ, με λήξη σύμβασης 1.11.54 (ΕΟΤ, 1954). Η πρώτη ουσιαστική μεταρρύθμιση για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών αλλά και γενικότερα

⁸ Πηγή: Προσωπικό αρχείο Βένου Αικατερίνης (2018)

ότι μέσα σε δεκαπέντε χρόνια, από το 1938 έως το 1953, οι λούσεις στα Λουτρά Πόζαρ διπλασιάστηκαν (ΕΟΤ, 1954), καθιστώντας την ανάπτυξή τους αναμφισβήτητη.

ΑΡΙΔΕΑ

Όξινη γαλιόαλκαλικών γαλιών 37,5^ο—45^οC.
Υαμμιάσεις, δυσπεψία, υπερχλωρδρία, χολολιθιάσεις, ήπατικά ανεπάρκεια.
Β.Δ. τής Έδέσσης (50 χλμ.).
Νομός Πέλλης, Έπαρχία Άλωπίας, Δήμος Άριδέας. Περιοχή Καρατζόβης.
Τιμή εισιτηρίου λούσεως δρχ. 6
Δελτίον άδειας ύδροθεραπείας, έφ' έπαξ δρχ. 10

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Έτος	Άτομα	Λούσεις
1938	—	10.160
1939	—	14.233
1950	666	10.002
1951	1239	12.000
1952	1857	17.967
1953	2398	20.068

Εικόνα 3. Στοιχεία Λουτρών Αριδαίας - Στατιστικά στοιχεία ατόμων και λούσεων (1938 - 1953)¹⁰

Τα παλαιότερα κτίσματα της Λουτρόπολης είναι τα «χαμάμ». Υπάρχουν φυσικές πισίνες, όπου τα ιαματικά νερά αναβλύζουν με φυσαλίδες ανάμεσα στις πέτρες. Αργότερα ανεγέρθηκαν ξενοδοχεία σε δεσπόζουσες θέσεις δίπλα στον θερμοπόταμο, για τα οποία σήμερα γίνονται προσπάθειες αποκατάστασής τους. Η προσπάθεια εξωραϊσμού της λουτρόπολης ξεκίνησε περίπου το 1990, οπότε και η κοινότητα συνειδητοποίησε τη μελλοντική αναβάθμιση του «θερμαλιστικού» τουρισμού. Στο πλαίσιο της προσπάθειας αυτής, κατασκευάστηκε το αναψυκτήριο και μια από τις μεγαλύτερες εξωτερικές πισίνες της Μακεδονίας¹¹, εικοσιπέντε μέτρων (1 έως 2,8 μέτρα) και η οποία τροφοδοτείται με ζεστό και κρύο νερό της περιοχής¹².

¹⁰ ΕΟΤ, 1954

¹¹ www.loutrapozar.gr/loutra-pozar-history/ (Πρόσβαση στις 17/10/2018)

¹² <http://el.wikipedia.org/wiki/Λουτρά-Πόζαρ> (Πρόσβαση στις 21/10/2018)

Εικόνα 4. Τα χαμάμ¹³

Οι λουτήρες που υπάρχουν στα Λουτρά είναι δύο ειδών. Υπάρχουν οι μικροί των τριών, τεσσάρων ατόμων που ονομάζονται «μπανιέρες» και οι μεγάλοι των είκοσι ατόμων, που ονομάζονται «πισίνες». Το ζεστό νερό σε κάποια σημεία, αναβλύζει ελεύθερο και χύνεται στο ρέμα. Επιπλέον, υπάρχει μια κρήνη δίπλα από το αναψυκτήριο της Δημοτικής Επιχείρησης των Λουτρών, από την οποία μπορεί ο καθένας να πίνει ελεύθερα¹⁴.

¹³ Πηγή: Προσωπικό αρχείο Βένου Αικατερίνης (2018)

¹⁴ <http://el.wikipedia.org/wiki/Λουτρά-Πόζαρ> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

Εικόνα 5. Η εξωτερική πισίνα των Λουτρών Πόζαρ¹⁵

Συμπεραίνει εύκολα κανείς, πως τα Λουτρά Πόζαρ προσφέρουν πολλές παροχές και διευκολύνσεις στους επισκέπτες τους. Εκτός από τους καταρράκτες, τη μεγάλη πισίνα με το ιαματικό νερό το οποίο αναβλύζει από τα έγκατα της γης, τα αρχαία λουτρά Πόζαρ με τους ειδικούς χώρους, υπάρχει ακόμα μια καινοτόμος σειρά από νέα ιδιωτικά λουτρά Πόζαρ, στα οποία μπορεί κάποιος να απομονωθεί και να τα απολαύσει¹⁶.

¹⁵ Πηγή: Προσωπικό αρχείο Βένου Αικατερίνης (2018)

¹⁶ <https://www.loutrapozar.info/gr/> (Πρόσβαση στις 20/10/2018)

Εικόνα 6. Εσωτερική πισίνα¹⁷

1.3. Ιαματικές πηγές

Ιαματικές πηγές ονομάζονται οι φυσικές αναβλύσεις των θερμών, υπόθερμων ή ψυχρών νερών, τα οποία με τα συστατικά που περιέχουν είναι κατάλληλα για τη θεραπεία διαφόρων παθήσεων. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η χρήση των ιαματικών αλλά και των θερμών πηγών στον ελλαδικό χώρο, δεν είναι συνήθειο μόνο της σύγχρονης εποχής. Οι θερμές – ιαματικές πηγές χρησιμοποιούνταν ακόμα και κατά την προϊστορική εποχή. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι οι ιαματικές πηγές και η ιστορία τους, συνδέεται άμεσα με την πορεία της χώρας μας στην εξέλιξη της ιστορίας της (Πάπυρος, 1998, σελ.279). Επιπλέον, η ύπαρξη αλλά και η γεωγραφική κατανομή των ιαματικών πηγών δεν είναι

¹⁷ Πηγή: Προσωπικό αρχείο Βένου Αικατερίνης (2018)

ανεξάρτητη με την τεκτονική δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα στον ελληνικό χώρο. Άμεσος αντίκτυπος είναι τόσο η αύξηση των γεωθερμικών επιπέδων σε εκτεταμένο βάθος όσο και η δημιουργία διεξόδων για τα υπόγεια νερά που εντοπίζονται σε μεγάλα βάθη (Πάπυρος, 1998, σελ.279).

Ήδη από το 1500 π.Χ. εκτιμάται ότι οι αρχαίοι Έλληνες είχαν τη συνήθεια να χρησιμοποιούν τις ιαματικές πηγές (θερμά λουτρά) πρωτίστως, ως μέσο καθαριότητας και θρησκευτικής λατρείας και αργότερα ως μέσο θεραπείας, κοινωνικής και ψυχαγωγικής δραστηριότητας (Σκαρπιά – Χόιπελ, 1996, όπ. αναφ. στο Παπαγεωργίου, 2009, σελ.178). Ο Ηρόδοτος φέρεται να είναι ο πρώτος που παρατήρησε τη θεραπευτική τους δράση στον άνθρωπο, ενώ ο Ιπποκράτης ήταν ο πρώτος που ασχολήθηκε συστηματικά με το αντικείμενο, κατηγοριοποίησε τις πηγές, αλλά και κατέγραψε τις ασθένειες στις οποίες είχαν ευεργετική επίδραση. Συγκεκριμένα, για τα ιαματικά λουτρά ο Ιπποκράτης¹⁸ υποστήριζε ότι: «Το λουτρό κάνει καλό σε μεγάλο αριθμό ασθενειών, είτε γίνεται συνεχώς είτε κατά διαστήματα. Υπάρχει όμως και η περίπτωση που η χρήση του πρέπει να είναι περιορισμένη. Είναι η περίπτωση των ανθρώπων που δεν έχουν ευκολίες. [...] Γενικά το λουτρό κάνει καλό περισσότερο στις πνευμονίες... γιατί καταπραΰνει τον πόνο των πλευρών, του στήθους και της πλάτης, βοηθάει στο ωρίμασμα και την αποβολή των φλεμάτων, διευκολύνει την αναπνοή και διώχνει την κούραση με το να μαλακώνει τις αρθρώσεις και την επιδερμίδα. Βοηθάει επίσης στην ούρηση, διώχνει το βάρος από το κεφάλι και υγραίνει τα ρουθούνια». (Παπαγιάννη, Γκοτσόπουλος & Κασιάρου, 2007, σελ.29). Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι από τον 5^ο αιώνα π.Χ., αιώνας κατά τη διάρκεια του οποίου ιδρύονται τα Ασκληπιεία, τα κτήρια αυτά κτίζονται κοντά σε ιαματικές πηγές και φυσικά χρησιμοποιούσαν το νερό για πολλούς θεραπευτικούς σκοπούς. Η θεραπεία στα Ασκληπιεία ανάμεσα σε άλλα, περιλάμβανε αυστηρή δίαιτα και καθαρμό ενώ ο ασθενής, πριν από οποιαδήποτε μέθοδο θεραπείας ή υγιεινής, χρειαζόταν να κάνει χρήση θερμού ή ψυχρού λουτρού (Παπαγιάννη, Γκοτσόπουλος & Κασιάρου, 2007, σελ.27).

Οι πηγές των Λουτρών Λουτρακίου αναβλύζουν σε υψόμετρο 362 – 291 μέτρων. Το βρόχινο νερό εισχωρεί βαθιά στο έδαφος και συμπαρασύρει μέταλλα και άλλα

¹⁸ Ιπποκράτης, *Περί διαίτης οξέων*, παρ.65 κ.ε.

συστατικά. Το νερό θερμαίνεται και ανεβαίνει ψηλότερα με τη βοήθεια και των αερίων του υπεδάφους¹⁹.

Τα νερά έχουν θεραπευτικές ιδιότητες, οι οποίες συνιστώνται ως λουτροθεραπεία, για κυκλοφοριακές παθήσεις και για παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος, αρθροπάθειες, ρευματοπάθειες, γυναικολογικές και δερματικές παθήσεις, διαστρέμματα και κατάγματα. Επιπλέον, το νερό των πηγών ενδείκνυται και για ποσιθεραπεία για ηπατικές παθήσεις, παθήσεις νεφρών, χολής, πεπτικού αλλά και ουροποιητικού συστήματος (Δουβίτσας, 2004, σελ.158). Συγκεκριμένα, τα χαρακτηριστικά του νερού είναι τα εξής: μεσόθερμο, ολιγομεταλλικό, υποτονικό με Mg, Ca, K, HCO₃, As και B (Παπαγιάννη, Γκοτσόπουλος & Κασιάρου, 2007, σελ.72) ενώ η θερμοκρασία τους κυμαίνεται μεταξύ 37,5 – 45 βαθμούς Κελσίου (ΕΟΤ, 1954).

Τα παραπάνω συμφωνούν και με τον ορισμό του Νόμου 3498/2006 (ΦΕΚ 230/Α/2006) για τις μονάδες ιαματικής θεραπείας, σύμφωνα με τον οποίο, αυτές είναι *«ειδικές εγκαταστάσεις με κατάλληλη υποδομή και εξοπλισμό στις οποίες γίνεται χρήση ιαματικών φυσικών πόρων υπό ιατρική παρακολούθηση για λόγους υγείας (προληπτικούς ή θεραπευτικούς) φυσικής αποκατάστασης ή και αναζωογόνησης ιδίως με υδροθεραπεία, ποσιθεραπεία, εισπνοθεραπεία, ρινοπλύσεις, ατμόλουτρα, πηλοθεραπεία, καταιονισμούς ή άλλες επιστημονικώς αναγνωρισμένες μεθόδους»*. Για τη λειτουργία των Ιαματικών Κέντρων (και των Κέντρων Θαλασσοθεραπείας) έχει διαμορφωθεί ειδικό πλαίσιο (Όροι και προϋποθέσεις λειτουργίας ιαματικών κέντρων και κέντρων θαλασσοθεραπείας – Υ.Α. 9833, όπ. αναφ. στο Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτης, 2012, σελ.111).

Φυσικά, πέρα από το νομικό πλαίσιο για τη λειτουργία των λουτρών, χρειάζεται να επισημάνουμε τα χαρακτηριστικά που διέπουν τη χρήση των ιαματικών πηγών. Οι οδηγίες που δίδονται, λαμβάνουν σοβαρά υπόψη την ιατρική γνωμάτευση του ατόμου που θα ακολουθήσει κάποια σειρά συνεδριών. Αυτό οφείλεται στο ότι απαιτείται να ληφθούν οι κατάλληλες προφυλάξεις σχετικά με τη διάρκεια του κύκλου λουτροθεραπείας (ο οποίος συνήθως περιλαμβάνει περίπου δεκαπέντε με είκοσι μπάνια των 20 λεπτών κατά μέσο όρο), την ανάπαυση μετά από κάθε λουτροθεραπεία διάρκειας τουλάχιστον μισής ώρας και την παύση μετά από έναν αριθμό θεραπειών (συνήθως μετά το τέταρτο μπάνιο), ώστε

¹⁹ www.loutrapozar.gr/loutra-pozar-history/ (Πρόσβαση στις 17/10/2018)

να αποφευχθεί η λουτρική ή αλλιώς θερμαντική κρίση (Παπαγιάννη, Γκοτσόπουλος, Κασιάρου, 2007, σελ.41. Μυστιλιάδης, 2007). Συμπερασματικά, διαπιστώνει κανείς ότι η ιαματική λουτροθεραπεία έχει ευεργετικά αποτελέσματα, τα οποία προέρχονται από το συνδυασμό κάποιων χαρακτηριστικών, όπως η κατάλληλη θερμοκρασία και τα ειδικά συστατικά του νερού ανάλογα πάντα με εκάστοτε πηγή. Τα πλεονεκτήματα σε επίπεδο θεραπείας εμπεριέχουν τη μείωση του πόνου, τη βελτίωση του μυοσκελετικού συστήματος, συμβάλλοντας στην καλύτερη αυτοεξυπηρέτηση του ατόμου, στη βελτίωση της κυκλοφορίας του αίματος, αλλά και της ψυχικής διάθεσης (Σαρακιώτης, 1999). Η κίνηση και η άσκηση του σώματος μέσα στο νερό, η εκμετάλλευση των λουτροπόλεων για ανάπαυση και ψυχαγωγία, η σωματική άσκηση, η φυσικοθεραπεία, ακόμα και η αίσθηση αλλαγής που προσφέρει το φυσικό περιβάλλον από τις συνθήκες της καθημερινής ζωής είναι μόνο λίγοι από τους πολλούς λόγους που αξίζει κανείς να επισκεφθεί τα λουτρά αυτά.

II. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Ο τουρισμός στα Λουτρά Πόζαρ

2.1. Η οικονομική σκοπιά

Ο τουρισμός αποτελεί μια «βιομηχανία» που μπορεί να συμβάλλει στην οικονομία μιας χώρας και συνδέεται άμεσα με το ζήτημα της βελτίωσης της ποιότητας ζωής των ανθρώπων (Page, 2006, σελ.2-3). Είναι δυνατόν να δημιουργήσει εισόδημα στον εγχώριο πληθυσμό αλλά και νέες θέσεις απασχόλησης, ενισχύοντας έτσι και τους συναλλαγματικούς πόρους. Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας και η παράθεση ενός στοχευμένου ορισμού αποτυπώνει την ευκαιριακή μετακίνηση ανθρώπων, από τη μόνιμή τους κατοικία σε ένα άλλο μέρος, με σκοπό να ικανοποιηθούν οι τουριστικές ανάγκες και οι επιθυμίες τους και πιο συγκεκριμένα, οι ανάγκες για ξεκούραση και αναψυχή. Από την άλλη πλευρά, στην έννοια του τουριστικού ορισμού συμπεριλαμβάνεται και η οργανωμένη προσπάθεια που στοχεύει στην προσέλκυση, την υποδοχή και την καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση των ανθρώπων που μετακινούνται (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.22). Το 2017, η Ελλάδα δέχθηκε σχεδόν 27,2 εκ. τουρίστες, οι οποίοι διέμεναν μόνιμα στο εξωτερικό. Το εισόδημα αυτό, που εισρέει στην χώρα ως αποτέλεσμα της εισροής τουριστών από το εξωτερικό, καθιστά τον τουρισμό μια καθαρά εξαγωγική δραστηριότητα και συντελεί τα μέγιστα στην αύξηση του ΑΕΠ (ΣΕΤΕ, 2018).

Στον τουρισμό που έχει στόχο την υγεία ή τη θεραπεία αλλά και στον θερμαλισμό, το κίνητρο είναι η βελτίωση της υγείας ή η θεραπεία ασθενειών των τουριστών και συνεπώς οι τουρίστες αναμένουν να βρεθούν σε τόπους που να διαθέτουν τους ανάλογους φυσικούς πόρους, αλλά και τις κατάλληλες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες (Μπούρδη, Κάπελλας & Ευσταθίου, 2004, σελ.34). Συγκεκριμένα ο θερμαλισμός αποτελεί ένα ευρύ πεδίο θεραπευτικών και προληπτικών εφαρμογών για την υγεία, οι οποίες πραγματοποιούνται με τη χρήση ιαματικών πόρων. Ειδικότερα, αποτελεί ένα σύνολο οργανωμένων και αλληλοσυμπληρούμενων δράσεων, με βασικό στοιχείο τη χρήση των ιαματικών πόρων, με στόχο την πρόληψη, τη διατήρηση και την αποκατάσταση της σωματικής και ψυχικής υγείας (Αγγελίδης, 2008, σελ.14). Η ιδιαιτερότητα που χαρακτηρίζει αυτού του είδους τον τουρισμό, είναι πρωταρχικά, το είδος των τουριστών, δηλαδή κυρίως άτομα δεύτερης και τρίτης ηλικίας, εύπορα και προερχόμενα από μεγαλουπόλεις. Επιπλέον, το είδος αυτό χαρακτηρίζεται από μια συνεχή και σταθερή

τουριστική ροή, καθ' όλη την τουριστική περίοδο, κάτι που αποφέρει θετικά οικονομικά αποτελέσματα. Τέλος, καταγράφεται τα τελευταία χρόνια μια διεθνής στροφή προς τις φυσικές θεραπευτικές αγωγές καθώς και τις διακοπές με σκοπό την ξεκούραση (Μπούρδη, Κάπελλας & Ευσταθίου, 2004, σελ.34), γεγονός ελπιδοφόρο για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. Ο στόχος της βελτίωσης ή της αποκατάστασης της υγείας μέσω της πραγματοποίησης ενός ταξιδιού, υπήρξε ανέκαθεν ισχυρό ταξιδιωτικό κίνητρο (Mathieson & Wall, 1982, όπ. αναφ. στο Βασιλείου, 2014, σελ.18), ενώ η λουτροθεραπεία και ο ιαματικός τουρισμός αποτέλεσαν σημαντική παράμετρο κινήτρων στον Ευρωπαϊκό χώρο (Witt & Witt, 1989, όπ. αναφ. στο Βασιλείου, 2014, σελ.19).

Τα ιαματικά λουτρά, θα μπορούσαν να αποτελούν προορισμό και στο πλαίσιο του Ιατρικού Τουρισμού, όπου ο ασθενής επιλέγει να ταξιδέψει για να του παρασχεθούν συγκεκριμένες ιατρικές υπηρεσίες. Οι ασθενείς – τουρίστες παρακινούνται από παράγοντες όπως το κόστος και η ποιότητα της υπηρεσίας, ο χρόνος αναμονής στην χώρα προέλευσής τους, αλλά και με την ευκαιρία να συνδυάσουν την ιατρική φροντίδα με την ψυχαγωγία και το ταξίδι. Στην Ελλάδα, τα ιαματικά λουτρά έχουν μεγάλη γεωγραφική διασπορά και ως προς το παραπάνω είδος τουρισμού, η θεραπευτική τους αξία δεν είναι προφανής. Κατ' επέκταση χρειάζονται συγκεκριμένες κλινικές μελέτες για να τεκμηριωθεί. Σε αυτήν την περίπτωση, το κάθε λουτρό θα πρέπει να αξιοποιηθεί με τις κατάλληλες ιατρικές και τουριστικές υποδομές (Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτης, 2012, σελ.9). Πράγματι, εκκρεμούν κλινικές μελέτες για την αντικειμενική απόδειξη των θεραπευτικών ιδιοτήτων του νερού, οι οποίες θα δώσουν από την μία ένα ισχυρό πλεονέκτημα στην Ελλάδα αλλά και κίνητρο για λήψη χρηματοδοτήσεων αναβάθμισης των λουτρών από την άλλη, σε συνδυασμό πάντα με τις προηγμένες υπάρχουσες υποδομές φιλοξενίας αλλά και σε σχέση με τις άλλες ανταγωνιστικές Βαλκανικές χώρες που δραστηριοποιούνται στον Ιαματικό Τουρισμό (Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτης, 2012, σελ.104).

Ο ιαματικός τουρισμός στη χώρα μας, έχει θεσμοθετηθεί με τον Νόμο 3498/2006 (ΦΕΚ 230/Α/2006). Σύμφωνα λοιπόν με αυτό το νόμο ο ιαματικός τουρισμός *«είναι η ειδική μορφή παροχής τουριστικών υπηρεσιών σε περιοχές των οποίων κύριο χαρακτηριστικό αποτελεί η χρήση αναγνωρισμένων ιαματικών φυσικών πόρων σε ειδικές εγκαταστάσεις»*.

Σε άρθρο διαδικτυακής εφημερίδας (Business News), στις 13 Απριλίου 2018, αναφέρεται από το δήμαρχο Αλμωπίας, Δημήτρη Μπίνο, ότι η επισκεψιμότητα στα Λουτρά Πόζαρ είχε σημειώσει άνοδο την περίοδο εκείνη, ως και 70% σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Η σημαντικότητα του προαναφερθέντος ποσοστού γίνεται απόλυτα αντιληπτό αν σκεφτεί κανείς, ότι σε απόλυτους αριθμούς οι επισκέπτες ξεπέρασαν το 1.000.000, οι οποίοι είναι τόσο Έλληνες τουρίστες, όσο και επισκέπτες από γειτονικές χώρες. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το ποσοστό αυτό της αύξησης αφορά και στις καθημερινές ημέρες, κάτι που καθιστά τη λουτρόπολη των Πόζαρ, πρώτη σε επισκεψιμότητα σε σχέση με τις άλλες λουτροπόλεις της Ελλάδος. Ο δήμαρχος επισήμανε και την 100% πληρότητα των ξενοδοχείων και των δωματίων την περίοδο στην οποία αναφερόταν (ημέρες του Πάσχα), αλλά και την ηλικία των επισκεπτών. Δηλαδή, ενώ στα Λουτρά παλαιότερα έρχονταν κυρίως άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, ο πληθυσμός αποτελείται πια και από πολλούς νέους και ζευγάρια, καθώς και από πολλά σχολεία από όλη την Ελλάδα²⁰.

Στα Λουτρά Πόζαρ, δίνεται η δυνατότητα στον επισκέπτη, να αποβάλλει το στρες της καθημερινής ζωής και του εργασιακού φόρτου, να ξεκουραστεί ουσιαστικά, αλλά και να βιώσει διαφορετικές εμπειρίες σε ένα νέο χαλαρωτικό περιβάλλον.

2.2. Τα είδη τουρισμού που συνδέονται με τα Λουτρά Πόζαρ

Από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, τα είδη τουρισμού που συνδέονται με τα λουτρά Πόζαρ μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω:

- ιαματικός τουρισμός
- τουρισμός ευεξίας
- ιατρικός τουρισμός
- εναλλακτικός τουρισμός

²⁰ <http://www.businessnews.gr/article/104848/ayxisi-70-katagrafei-i-episkepsimotita-sta-lovtra-pozar>

(Πρόσβαση στις 20/10/2018)

- αθλητικός τουρισμός
- θρησκευτικός τουρισμός
- πολιτιστικός τουρισμός

Ο ιαματικός τουρισμός είναι το κύριο είδος τουρισμού που φυσικά αφορά τα Λουτρά Πόζαρ και εντάσσεται περισσότερο στον τουρισμό ευεξίας, και λιγότερο στον ιατρικό τουρισμό. Ο τουρισμός ευεξίας είναι το άθροισμα όλων των σχέσεων και των φαινομένων που είναι αποτέλεσμα ενός ταξιδιού και διαμονής ατόμων, των οποίων το κύριο κίνητρο είναι να αποκαταστήσουν, να διατηρήσουν και να προάγουν την σωματική και πνευματική τους υγεία, αλλά και την κοινωνική ευημερία. Διαμένουν σε εξειδικευμένο κατάλυμα (ξενοδοχείο) το οποίο τους παρέχει την αρμόζουσα επαγγελματική τεχνογνωσία και εξατομικευμένη φροντίδα. Τα άτομα αξιώνουν και χρησιμοποιούν ένα περιεκτικό πακέτο υπηρεσιών, το οποίο συνίσταται σε φροντίδα της φυσικής κατάστασης και αισθητικής περιποίησης, υγιεινή διατροφή ή/ και δίαιτα, χαλάρωση, διαλογισμό, πνευματική και σωματική δραστηριότητα, ατομικά ή ομαδικά και εκπαίδευση. Ο τόπος στον οποίο απολαμβάνουν τις παραπάνω υπηρεσίες είναι άλλος από τον τόπο της μόνιμης διαμονής τους ή της εργασίας τους (Mueller & Kaufmann, 2001, όπ. αναφ. στο Βασιλείου, 2014, σελ.76). Τα θερμά ή ιαματικά Λουτρά Πόζαρ είναι από τα πιο θεραπευτικά στην Ελλάδα, με πολλές παροχές και εξυπηρετήσεις. Εκεί υπάρχουν οι καταρράκτες και δίπλα το ιαματικό νερό που αναβλύζει από τα έγκατα της γης, η μεγάλη πισίνα με ζεστό ιαματικό νερό, τα παραδοσιακά λουτρά με τους ειδικούς χώρους, αλλά και τα ιδιωτικά λουτρά²¹. Στα Λουτρά Πόζαρ υπάρχουν και επιχειρήσεις με εξειδικευμένο προσωπικό, το οποίο μπορεί να παρέχει τόσο υπηρεσίες μασάζ, όσο και διάφορες θεραπείες σώματος και προσώπου. Έτσι, ο επισκέπτης μαζί με τα ιαματικά λουτρά, μπορεί να συνδυάσει και τις τεχνικές μασάζ που προσφέρονται²².

Ο ιατρικός τουρισμός από την άλλη ορίζεται γενικά ως η παροχή μιας ανταγωνιστικής σε οικονομικό επίπεδο, ιδιωτικής φροντίδας σε ασθενείς, κάτι που γίνεται σε συνεργασία με την τουριστική βιομηχανία. Οι ασθενείς αυτοί συνήθως έχουν ανάγκη

²¹ <https://www.loutrapozar.info/gr/page/Λουτρά-Πόζαρ/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

²² <https://www.loutrapozar.info/gr/page/Κέντρα-Μασάζ-Λουτρά-Πόζαρ/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

κάποιων χειρουργικών επεμβάσεων αλλά και άλλων εξειδικευμένων μορφών θεραπείας. Και όλα αυτά συμβαίνουν εκτός της χώρας προέλευσης των ασθενών. Επιπλέον, ο ιατρικός τουρισμός περιλαμβάνει εκτός από την ιατρική περίθαλψη σε νοσοκομεία και δυνατότητα μεταφοράς, ενημέρωση, υπηρεσίες ξενάγησης στα αξιοθέατα και ενδιαφέροντα δρώμενα της περιοχής, αλλά και διαμονή σε καλά ξενοδοχεία (Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτης, 2012, σελ.183).

Ο ιαματικός τουρισμός είναι δυνατόν να ενταχθεί και στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Ο εναλλακτικός τουρισμός, θεωρείται διαφορετικής μορφής από τον κλασικό, με στόχο την αναψυχή. Είναι μεγάλης κλίμακας και προσφέρει υπηρεσίες ποιοτικές και ποσοτικά αυξημένες, σε σχέση με τον κλασικό τουρισμό (Andriotis, 2002). Ο εναλλακτικός τουρισμός περιλαμβάνει το σύνολο των τουριστικών υπηρεσιών, οι οποίες διακρίνονται ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες, τις προτιμήσεις και τα κίνητρα των τουριστών, απευθύνονται σε ένα εξειδικευμένο κοινό, τηρούν τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και συμβάλλουν στην άμβλυνση της εποχικότητας της τουριστικής ζήτησης²³. Τα χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού, ο οποίος εντάσσεται σε μια καινούρια φιλοσοφία, περιλαμβάνουν την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, την αποφυγή των κλασικών τουριστικών προσφορών, τη διατήρηση των οικοσυστημάτων, την αλληλεπίδραση του επισκέπτη με τα πολιτιστικά μνημεία, τη στήριξη των αγροτικών περιοχών και όπως ήδη αναφέρθηκε, η αντιμετώπιση του προβλήματος του εποχικού τουρισμού²⁴. Με την επίσκεψη στο Παλαιοντολογικό – Φυσιογραφικό και Λαογραφικό Μουσείο Αλμωπίας, το οποίο είναι και το μοναδικό μεικτού χαρακτήρα στην Ελλάδα, οι επισκέπτες – τουρίστες έχουν την ευκαιρία να δουν σημαντικά ευρήματα, απολιθώματα και απολιθωμένα οστά, αλλά και βραχογραφήματα²⁵. Σαφώς και το σύμπλεγμα των δεκαεπτά σπηλαίων που βρίσκεται στην περιοχή των Λουτρών Πόζαρ, το βάραθρο των πενήντα μέτρων και πολλά σπηλαιοκαταφύγια, αποτελούν κίνητρα για τον εναλλακτικό τουρισμό. Οι ανασκαφές και οι εξερευνήσεις των σπηλαίων αποκάλυψαν ενδείξεις για την

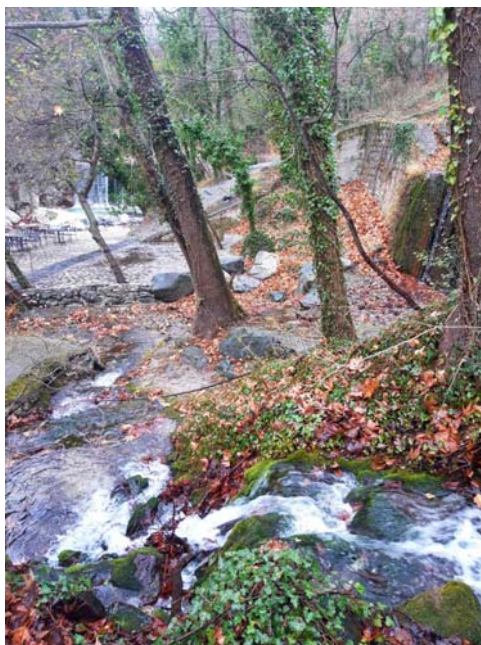
²³ www.mintour.gov.gr/investments/Espa/Administationservice/enalaktikostourismos (Πρόσβαση στις 16/10/2018)

²⁴ https://el.wikipedia.org/wiki/Εναλλακτικός_τουρισμός (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

²⁵ <https://www.loutrapozar.info/gr/monument/παλαιοντολογικό-φυσιογραφικό-και-λαογραφικό-μουσείο-αλμωπίας-5/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

παρουσία αυτόχθονου πολιτισμού και διάφορα στοιχεία για τη ζωή του πρωτόγονου ανθρώπου²⁶.

Ένα άλλο είδος τουρισμού που συνδέεται με τα Λουτρά Πόζαρ είναι αυτός του αθλητικού τουρισμού, ο οποίος στην Ελλάδα αποτελεί μια αναπτυσσόμενη δραστηριότητα και γενικά η Ελλάδα έχει αναπτυχθεί σταδιακά στο διεθνές τουριστικό οικοδόμημα ως ένας προορισμός μαζικού αθλητισμού. Η χώρα μας βρίσκεται σε προνομιακή γεωγραφική θέση, με μοναδικά γεωφυσικά χαρακτηριστικά αλλά και ιστορία, που ευνοεί πολλά είδη τουρισμού (Παισινης – Κώστα & Υφαντίδου, 2015). Στην περιοχή που εξετάζουμε, αναφερόμαστε περισσότερο στις εξωτερικές δραστηριότητες βουνού, όπως είναι η αναρρίχηση, το σκι, οι πεζοπορίες, το ράφτινγκ, το καγιάκ σε λίμνες και ποτάμια και άλλες φυσικές δραστηριότητες (Παισινης – Κώστα & Υφαντίδου, 2015). Φυσικά, ο αθλητικός τουρισμός είναι δυνατόν να οριστεί και με διαφορετικούς τρόπους (Kartakoullis, 2000) και συνήθως εξαρτάται από την κοινωνία μέσα στην οποία διαμορφώνεται, οπότε και διατυπώνεται ο ορισμός (Epirtopoulos, 2002).

Εικόνα 7. Μονοπάτι ορειβασίας²⁷

²⁶ <https://www.loutrapozar.info/gr/monument/σπήλαια-λουτρών-πόζαρ-16/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

²⁷ Πηγή: Προσωπικό αρχείο Βένου Αικατερίνης (2018)

Ως προς αυτό το είδος τουρισμού, στο Νομό Πέλλας ανήκει το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού τμήματος του όρους Βόρας ή Καϊμακτσαλάν, το οποίο υψώνεται κατά μήκος των ελληνικών και των συνόρων της ΠΓΔΜ και είναι το τρίτο μεγαλύτερο βουνό της Ελλάδας. Το όρος Βόρας αποτελεί πόλο έλξης για τους φυσιολάτρες και τους ορειβάτες, γιατί έχει πλούσια και σπάνια βλάστηση. Το όρος Βόρας περιλαμβάνει πολλά σπάνια χλωρικά είδη και στηρίζει μεγάλο αριθμό πανίδας, κάνοντας το όρος σημαντικό βιότοπο. Ακόμα και σε μεγάλο υψόμετρο υπάρχουν υδάτινοι όγκοι, κάτι που αποτελεί σπάνιο χαρακτηριστικό. Διοργανώνονται πολλές εκδρομές στον Βόρα από φυσιολατρικούς και ορειβατικούς συλλόγους, καθώς υπάρχουν πανέμορφες διαδρομές φυσικής ομορφιάς. Μάλιστα μία από τις πιο προσιτές διαδρομές είναι αυτή που καταλήγει στο «Ρέμα του Φλώρου» και η οποία περνάει από μια κατάφυτη τοποθεσία με πλήθος καταρρακτών και διαρκεί 60 λεπτά για μετάβαση και επάνοδο. Ακόμα, υπάρχει και δασικός δρόμος στη θέση Σπαστήρας, ο οποίος οδηγεί στην κορυφή Χαδανόκο, με διαδρομή που διαρκεί επίσης 60 λεπτά (μετάβαση και επάνοδος) και μπορεί να οδηγήσει και σε ψηλότερη κορυφή. Επιπλέον, μία από τις σημαντικότερες αθλητικές δραστηριότητες που μπορούν να συνδυαστούν με τη διαμονή στα Λουτρά Πόζαρ, είναι το σκι. Στο όρος Βόρας, βρίσκεται και το Χιονοδρομικό Κέντρο Καϊμάκτσαλαν, το οποίο και αποτελεί το ψηλότερο χιονοδρομικό κέντρο της χώρας. Χιλιάδες χιονοδρόμοι επισκέπτονται τις υπερσύγχρονες εγκαταστάσεις του Χιονοδρομικού κέντρου Βόρας, ενώ η εθνική ομάδα και οι περισσότερες σχολές σκι, ξεκινούν εκεί την προετοιμασία²⁸.

Ορθό θα ήταν να αναφερθεί κανείς επίσης, στην ευκαιρία που προσφέρει η περιοχή των Λουτρών Πόζαρ για θρησκευτικό τουρισμό. Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι δυνατόν να οριστεί ως η μετακίνηση μεμονωμένων ατόμων ή οργανωμένων σε ομάδες με προορισμό τόπους θρησκευτικής λατρείας, είτε για προσκύνημα, είτε για συμμετοχή σε θρησκευτικές τελετές ή εκδηλώσεις, είτε για εκπλήρωση τάματος ή ακόμα και για εκπαιδευτικούς ή ενημερωτικούς λόγους (Μπούρδη, Κάπελλας & Ευσταθίου, 2004, σελ.40). Ο επισκέπτης – τουρίστας των Λουτρών Πόζαρ, έχει την ευκαιρία να επισκεφτεί αρκετά μνημεία θρησκευτικής κληρονομιάς. Στο χωριό Ξιφιανή υπάρχει η παλιά εκκλησία

²⁸ <http://www.loutrapozar.info/gr/page/Χιονοδρομικό-Κέντρο-Καϊμακτσαλάν/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

του Αγίου Δημητρίου με εντυπωσιακό καμπαναριό και εσωτερικό διάκοσμο, στο χωριό Πρόμαχοι βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Ιλαρίωνα, όπου λειτουργούσε και κρυφό σχολείο και στο Άνω Λουτράκι συναντάμε τον Ιερό Ναό του Αγίου Γεωργίου, γύρω από τον οποίο βρισκόταν ο παλαιότερος οικισμός του Άνω Λουτρακίου. Επιπλέον, στη συνοικία Βαρόσι στην Έδεσσα, μπορούμε να δούμε το Ναό των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου. Τα σημαντικότερα στοιχεία που μπορεί να θαυμάσει ο επισκέπτης είναι η δόμηση του ναού, οι τοιχογραφίες και τα κιονόκρανα του ναού. Επίσης στη συνοικία Βαρόσι, βρίσκεται και ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου, με ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες. Τέλος, υπάρχει και το μοναστήρι της Αγίας Τριάδας, η οποία βρίσκεται στον κάμπο της Έδεσσας στην περιοχή Λόγκος και λειτουργεί ως γυναικείο μοναστήρι έως τις μέρες μας²⁹.

Δε θα πρέπει φυσικά να παραλειφθεί και ο πολιτιστικός τουρισμός³⁰. Σε αυτό το είδος τουρισμού εντάσσεται ο τουρισμός εκείνος που είναι σχετικός με τον πολιτισμό μιας χώρας ή μιας περιοχής, ο τρόπος ζωής των ανθρώπων σε εκείνες τις περιοχές, η ιστορία, η τέχνη, η αρχιτεκτονική, όλα εκείνα τα στοιχεία που διαμόρφωσαν τον τρόπο ζωής. Οι τουρίστες που εντάσσονται σε αυτό το είδος τουρισμού, μετακινούνται με σκοπό να επισκεφτούν πολιτιστικά αξιοθέατα μακριά από την περιοχή κατοικίας τους, όπως μουσεία, θέατρα, αρχαιολογικούς χώρους και άλλα. Πολύ σημαντικό αξιοθέατο λοιπόν που μπορεί να επισκεφτεί ένας τουρίστας των Λουτρών Πόζαρ είναι ο αρχαιολογικός χώρος της Πέλλας, ο οποίος χτίστηκε στα ελληνιστικά χρόνια και εκεί βρίσκονταν εργαστήρια κεραμικής, κηροπλαστικής, τορευτικής και μαγαζιά, στα οποία πωλούνταν διάφορα προϊόντα. Έχει τη χαρακτηριστική μορφή μιας πολύ μεγάλης ορθογώνιας πλατείας και περιβάλλεται από στοές με καταστήματα στο βάθος³¹. Αξιόλογος είναι και ο μακεδονικός τάφος, ο οποίος είναι διθάλαμος, καμαροσκέπαστος με δωρική πρόσοψη τεσσάρων ημικιόνων και στην είσοδό του έφερε λίθινη ανάγλυφη θύρα. Η δεύτερη μαρμάρινη θύρα στην είσοδο του νεκρικού θαλάμου έφερε ανάγλυφη κεφαλή Μέδουσας

²⁹ <https://www.loutrapozar.info/gr/monument/μνημεία-θηρησκευτικής-κληρονομιάς-11/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

³⁰ https://el.wikipedia.org/wiki/Πολιτιστικός_τουρισμός (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

³¹ <https://www.loutrapozar.info/gr/monument/αρχαιολογικός-χώρος-πέλλας-7/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

επιχρωματισμένη και ανάγλυφες ασπιδίσκες. Υπάρχουν αρχαία graffiti και αναθηματικές επιγραφές. Ο τάφος αυτός χρονολογείται από το τέλος του 4^{ου} αιώνα π.Χ., ενώ ερευνήθηκε μόλις το καλοκαίρι του 1994³². Μεγάλο ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει και το Λαογραφικό Μουσείο της Έδεσσας που βρίσκεται στη συνοικία Βαρόσι και φιλοξενεί εκθέματα, εικόνες και αντικείμενα τόσο από την καθημερινή ζωή, τον πολιτισμό σύμφωνα με τα ήθη κι έθιμα των κατοίκων τόσο της πόλης, όσο και αυτών της ευρύτερης περιοχής. Στο μουσείο καλύπτονται τομείς που αφορούν την αγροτική ζωή, την κτηνοτροφία, τη σηροτροφία, την υφαντουργία, την κηροπλαστική, αλλά και περιλαμβάνει και ιδιαίτερα αντικείμενα από τον κύκλο ζωής του ανθρώπου, τα παιδικά παιχνίδια, αντικείμενα για τελετουργίες, οικιακής χρήσης, αλλά και επαγγελματικής χρήσης από παραδοσιακά επαγγέλματα. Επιπλέον, βρίσκονται εκεί γυναικείες και ανδρικές φορεσιές, καθώς και σπάνια εκκλησιαστικά και εκπαιδευτικά βιβλία. Αξίζει να σημειωθεί ότι η διαδρομή από τα Λουτρά Πόζαρ είναι ελάχιστης διάρκειας³³.

2.3. Ο γερμανόφωνος τουρισμός στα Λουτρά Πόζαρ

Αν εξετάσουμε τις αφίξεις τουριστών, κατοίκων από το εξωτερικό στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια (πίνακας 1) (ΙΝΣΕΤΕ, 2018), θα παρατηρήσουμε ότι ως προς τις χώρες που ανήκουν στην Ευρωζώνη, οι Γερμανοί κατέχουν την υψηλότερη θέση. Αυτή η πληροφορία μας παρακινεί να ανακατευθύνουμε τις προτιμήσεις αυτών των επισκεπτών – τουριστών προς τα Λουτρά Πόζαρ.

³² <https://www.loutrapozar.info/gr/monument/μακεδονικοί-τάφοι-9/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

³³ <https://www.loutrapozar.info/gr/monument/λαογραφικό-μουσείο-έδεσσας-10/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

Αφίξεις μη κατοίκων από το εξωτερικό ανά χώρα προέλευσης (σε χιλ.) / Arrivals of non-residents by country of origin (in thous.)									
Χώρες προέλευσης	Countries of Origin	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Χώρες Ευρωζώνης	Eurozone	6.147	6.622	5.903	6.379	7.457	8.189	8.935	9.863
Αυστρία	Austria	338	310	236	236	285	327	359	396
Βέλγιο	Belgium	340	433	327	345	409	483	467	527
Γαλλία	France	868	1.149	977	1.152	1.463	1.522	1.314	1.420
Γερμανία	Germany	2.039	2.240	2.109	2.268	2.459	2.810	3.139	3.706
Ισπανία	Spain	155	155	156	92	136	94	203	164
Ιταλία	Italy	844	938	848	964	1.118	1.355	1.387	1.441
Κύπρος	Cyprus	575	440	425	399	448	470	652	632
Ολλανδία	Netherlands	528	561	478	581	657	639	771	947
Λοιπές	Others	460	395	347	342	480	489	644	631

Πίνακας 1. Αφίξεις κατοίκων από το εξωτερικό ανά χώρα προέλευσης³⁴

Οι Γερμανοί τουρίστες, προέρχονται από μια χώρα με παράδοση στις εναλλακτικές θεραπείες. Συνδυάζουν τις παραδοσιακές θεραπευτικές μεθόδους με τη μοντέρνα ιατρική, γι' αυτό και στη Γερμανία κατατάσσονται σε κορυφαίες θέσεις τα ιαματικά λουτρά και τα κέντρα θεραπείας και ανάπαυσης. Η ίδια Γερμανία αποτελεί προορισμό για τουρίστες, που στοχεύουν στη φροντίδα της υγείας και γι' αυτό το σκοπό, υπάρχουν περισσότερα από τριακόσια ιαματικά λουτρά και κέντρα θεραπείας και ανάπαυσης, με εξαιρετικές ιατρικές υποδομές και με πολλές δυνατότητες που ωφελούν την υγεία³⁵. Χαρακτηριστική είναι και η ονομασία της γερμανικής λουτρόπολης Baden – Baden, η οποία μεταφράζεται ως «λούομαι» και σχετίζεται άμεσα με τα λουτρά της.³⁶ Οι πηγές της πόλης αυτής ήταν γνωστές ήδη από τη ρωμαϊκή εποχή και οι σχετικές εγκαταστάσεις της λουτρόπολης αυτής, θυμίζουν αρκετά τα ρωμαϊκά λουτρά του 3^{ου} αιώνα μ.Χ.³⁷. Αυτή η παράδοση δημιουργεί περισσότερες απαιτήσεις, εφόσον οι Γερμανοί τουρίστες προέρχονται από μια

³⁴ ΙΝΣΕΤΕ, 2018

³⁵ www.touristorama.com/i_germania_kai_ta_iamatika_loutra-01950 (Πρόσβαση στις 21/10/2018)

³⁶ <http://el.wikipedia.org/wiki/Μπάντεν-Μπάντεν> (Πρόσβαση στις 22/10/2018)

³⁷ <http://el.wikipedia.org/wiki/Μπάντεν-Μπάντεν> (Πρόσβαση στις 22/10/2018)

χώρα με πληθώρα υπηρεσιών, όσον αφορά στις ιαματικές πηγές και έχουν ένα υψηλόν προδιαγραφών κριτήριο.

III. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο:Εξωστρέφεια των Λουτρών Πόζαρ

3.1. Η δυναμική της εξωστρέφειας

Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (2008) με την έννοια εξωστρέφεια νοείται «η κατεύθυνση των ενδιαφερόντων και η έκφραση των συναισθημάτων ενός ατόμου προς τον εξωτερικό κόσμο, η εκδηλωτικότητα, η εξωτερίκευση των συναισθημάτων και των σκέψεων» (σελ.635). Ο όρος αυτός μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για να περιγράψει τις πολιτικές και οικονομικές σχέσεις μιας χώρας με το εξωτερικό. Αυτό μπορεί να το πετύχει αυξάνοντας τις εξαγωγές, αναπτύσσοντας καλές εμπορικές σχέσεις, φέρνοντας νέες επενδύσεις, ενισχύοντας τη ροή του χρήματος και την οικονομία γενικότερα. Θα λέγαμε ότι είναι ένας τρόπος να βγει μια χώρα από την οικονομική κρίση. Ως προς τις υπηρεσίες, η χώρα μας εξάγει έναν μεγάλο αριθμό (υπηρεσιών), χωρίς να έχει βέβαια εξαντλήσει το σύνολο των δυνατοτήτων της. Υπάρχει περιθώριο προσέλευσης επενδύσεων, με μεγάλες δυνατότητες και κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί με αρκετούς τρόπους, όπως, βελτιώνοντας το επιχειρηματικό περιβάλλον, μειώνοντας τη γραφειοκρατία, αλλά και αναπτύσσοντας συνενώσεις (Αποστολόπουλος, 2007).

Σχετικά με την ελληνική πολιτική για το θερμαλιστικό τουρισμό είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι η προαγωγή του κλάδου των ιαματικών πηγών ήταν ένα ζήτημα που απασχόλησε την κυβέρνηση ακόμα και του νεοσύστατου ελληνικού κράτους (Κυβέρνηση Καποδίστρια). Παρά το ενδιαφέρον, λόγω των γενικότερων συνθηκών και για πολλά χρόνια αργότερα, η αξιοποίηση και η εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών δεν προχώρησαν ιδιαίτερα. Και ενώ παραχωρήθηκαν σε ιδιώτες, αυτοί δεν προχωρούσαν σε σημαντικά έργα ανάπτυξης (Δαλέζιος, 1891, όπ. αναφ. στο Παπαγεωργίου, 2009, σελ.196). Μετά το 1950, οπότε και συστάθηκε ο ΕΟΤ, ο οποίος και ανέλαβε την κυριότητα και την εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών (Α.Ν. 1565/50) και ιδιαίτερα μετά τον Ν.4086/ 1960, οι ιαματικές πηγές χωρίστηκαν σε δύο κατηγορίες τις πηγές τουριστικής σημασίας και τις πηγές τοπικής σημασίας. Οι ιαματικές πηγές της Αριδαίας κατετάγησαν σε αυτές της τοπικής ιστορίας (Σπαθή, 2000, σελ.49).

Ως προς την ανάπτυξη συνενώσεων που προαναφέρθηκε, το 2015 η Δημοτική Επιχείρηση των Λουτρών εντάχθηκε στο Δίκτυο Ευρωπαϊκών Λουτροπόλεων (ΕΗΤΤΑ),

κάτι που επιτεύχθηκε μετά από οργανωμένες προσπάθειες της διοίκησης της περιόδου εκείνης και λόγω του ολοκληρωμένου απαιτούμενου φακέλου. Η ένταξη αυτή έδωσε τη δυνατότητα στην περιοχή να γίνει γνωστή σε ολόκληρο τον κόσμο³⁸. Η ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών, μέσω υπογραφής συμφωνιών, πράγματι αποτελούν μια βάση πάνω στην οποία μπορούν να προωθηθεί η εξωστρέφεια, που αποτελεί και το ζητούμενο (Αποστολόπουλος, 2007). Είναι σημαντικό γεγονός η επικείμενη διοργάνωση της Συνεδρίασης του Δικτύου, την Άνοιξη του 2019 στο Δήμο Αλμωπίας και τα Λουτρά Πόζαρ, δίνοντας την ευκαιρία να φιλοξενηθούν άνθρωποι από πολλά μέρη του κόσμου και οι οποίοι θα γνωρίσουν τις ομορφιές της περιοχής, αλλά κυρίως τις υπηρεσίες και τους χώρους της Λουτρόπολης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η συμμετοχή στο Δίκτυο, έδωσε την ευκαιρία να φιλοξενηθούν στο Αμερικανικό περιοδικό VOGUE, οι καταρράκτες των Λουτρών³⁹.

Εικόνα 8. Εξωτερικοί καταρράκτες⁴⁰

³⁸ http://aridaianews.blogspot.com/2017/09/blog-post_669.html (Πρόσβαση στις 20/10/2018)

³⁹ http://aridaianews.blogspot.com/2017/09/blog-post_669.html (Πρόσβαση στις 20/10/2018)

⁴⁰ Πηγή: Προσωπικό αρχείο Βένου Αικατερίνης (2018)

Τα Ιαματικά Λουτρά Πόζαρ έχουν πράγματι μια θετική εικόνα και είναι σημαντικό να την εκμεταλλευτούν οι αρμόδιοι φορείς. Σε Πανελλαδική Έρευνα κοινού που πραγματοποιήθηκε σε τέσσερις περιφέρειες στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια του μήνα Σεπτεμβρίου του τρέχοντος έτους και για λογαριασμό του Συνδέσμου Δήμων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας, τα Λουτρά Πόζαρ ήταν αναγνωρίσιμα σε ποσοστό 75% στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, σε ποσοστό 65% στη περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, σε ποσοστό 45% στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και σε ποσοστό 45% στην περιφέρεια Ηπείρου. Στην ίδια έρευνα, το 70% από αυτούς που έχουν επισκεφθεί κάποια λουτρά στην Ελλάδα, το έκαναν για λόγους αναψυχής, το 45% για θεραπευτικούς λόγους και μόλις το 3% επισκέφτηκε τα λουτρά ως χρήση παροχών από τα ασφαλιστικά ταμεία⁴¹. Αυτά τα δεδομένα δείχνουν πόσο επιτακτική είναι η ανάγκη προώθησης της ανάπτυξης, εφόσον υπάρχει μια πολύ καλή βάση από την οποία μπορούν να εκκινήσουν οι κατάλληλες στρατηγικές και ενέργειες, τόσο για τον τουρισμό ευεξίας, όσο και για τον ιατρικό τουρισμό.

Εικόνα 9. Μικροί καταρράκτες⁴²

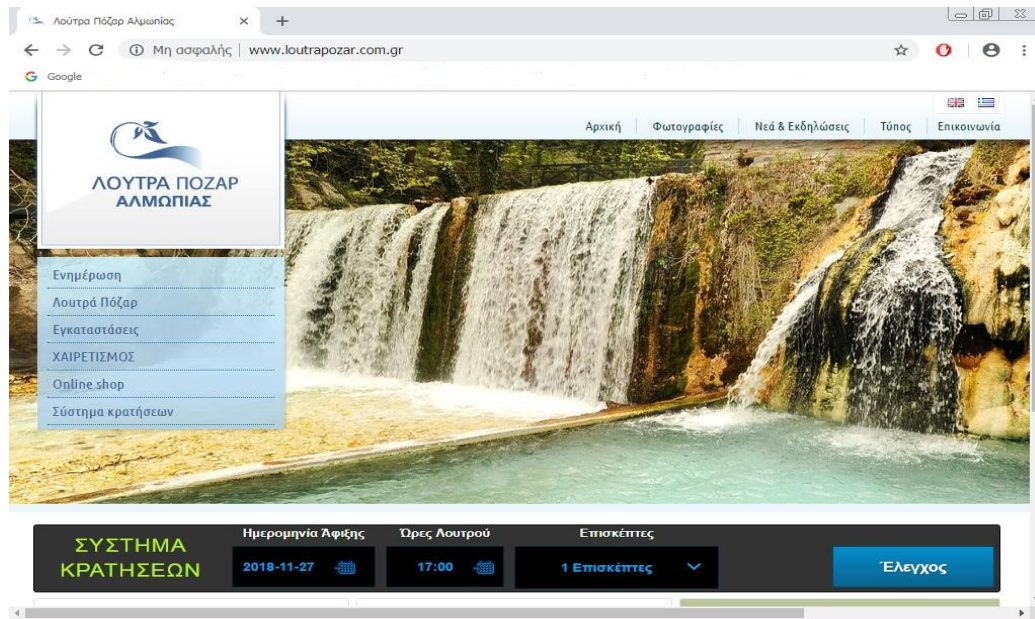
⁴¹ https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=2315501778524392&id=897525886988662 (Πρόσβαση στις 10/11/2018)

⁴² Πηγή: Προσωπικό αρχείο Βένου Αικατερίνης (2018)

3.2. Η επίσημη ιστοσελίδα των Λουτρών Πόζαρ

Η επίσημη ιστοσελίδα των Λουτρών Πόζαρ⁴³ αποτελεί ουσιαστικά έναν τρόπο προσέγγισης τουρισμού και συνδέεται άμεσα και άρρηκτα με την εξωστρέφεια των Λουτρών. Στην αρχική σελίδα της ιστοσελίδας υπάρχουν συνδέσεις με πληροφορίες που αφορούν τη διαμονή, τα εστιατόρια και τις επιχειρήσεις της περιοχής, τις τρέχουσες προσφορές των ξενοδοχείων, πληροφορίες που αφορούν τα Λουτρά, τα κέντρα μασάζ, τα αξιοθέατα αλλά και τη δυνατότητα επικοινωνίας. Επιπλέον, υπάρχει μία σύνδεση η οποία οδηγεί στα νέα που αφορούν τα λουτρά, καθώς και άλλη μία στην οποία ο περιηγητής της ιστοσελίδας, μπορεί να διαβάσει για τις εμπειρίες άλλων επισκεπτών (Βιβλίο επισκεπτών) και ένας ξεχωριστός σύνδεσμος που οδηγεί σε πληροφορίες του Χιονοδρομικού Καϊμακτσαλάν. Ακόμα, υπάρχει και δυνατότητα σύνδεσης με τα κοινωνικά δίκτυα (π.χ. facebook).

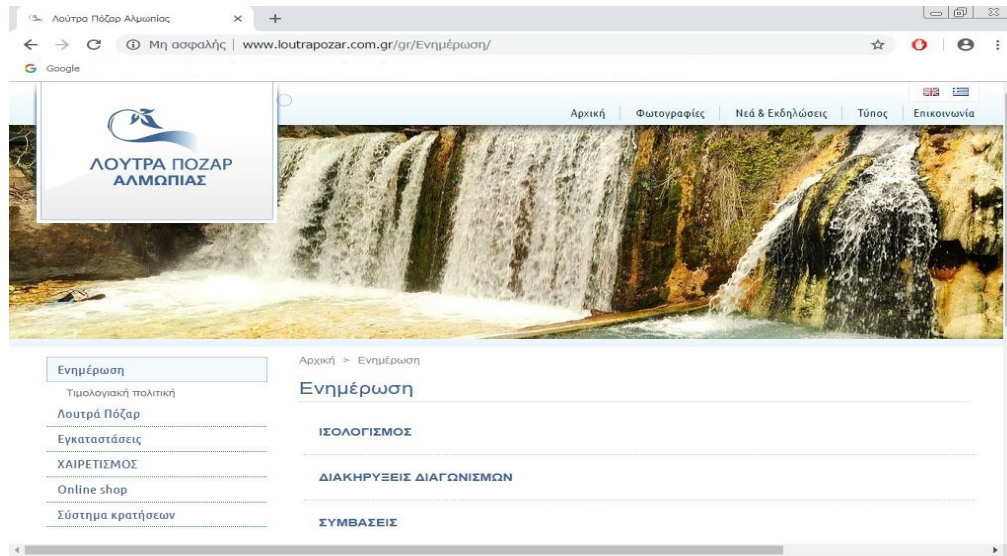
Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι όλες οι πληροφορίες συνοδεύονται από ένα πλήθος φωτογραφιών και είναι διαθέσιμες στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα.

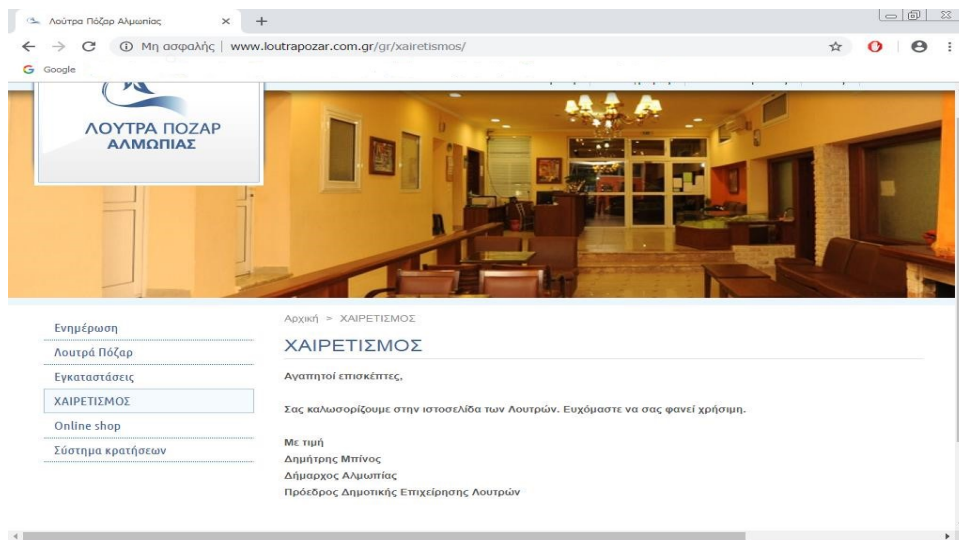
Εικόνα 10. Αρχική σελίδα επίσημης ιστοσελίδας Λουτρών Πόζαρ⁴⁴

⁴³ www.loutrapozar.info/gr

⁴⁴ www.loutrapozar.gr (Πρόσβαση στις 27/11/2018)

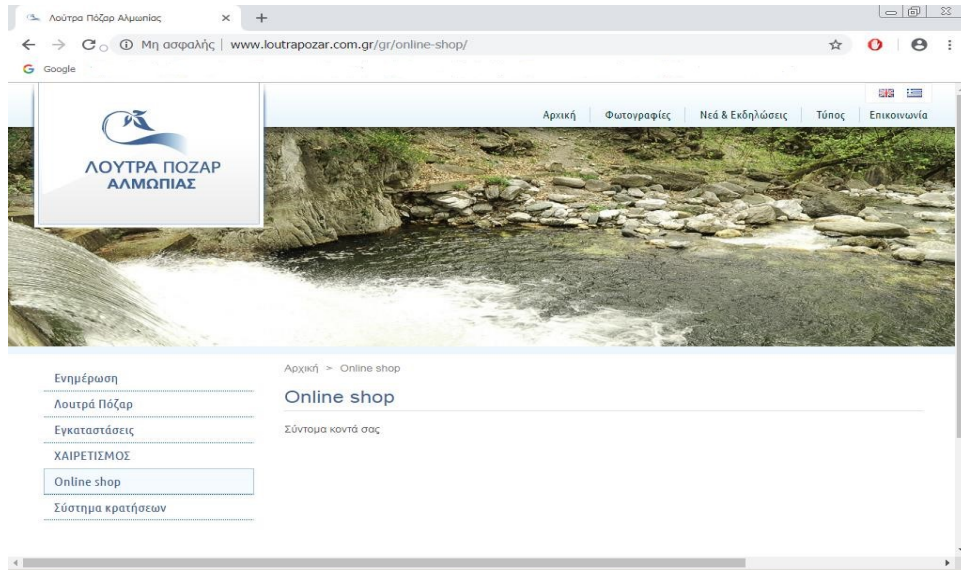
Εικόνα 11. Σελίδα "Ενημέρωση" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ⁴⁵

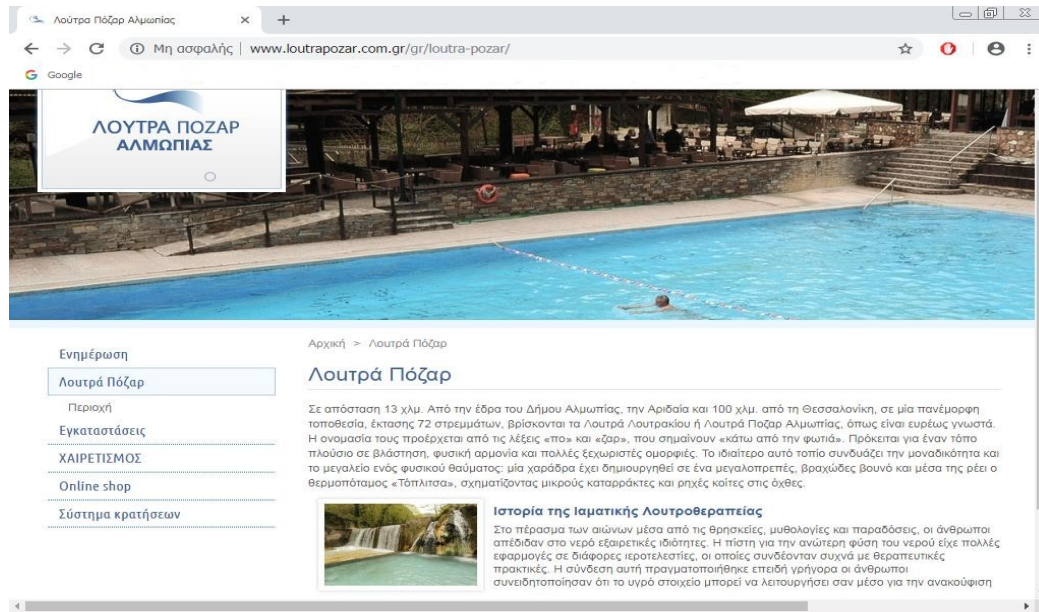
Εικόνα 12. Σελίδα "Χαιρετισμός" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ⁴⁶

⁴⁵ www.loutrapozar.gr (Πρόσβαση στις 27/11/2018)

⁴⁶ www.loutrapozar.gr (Πρόσβαση στις 27/11/2018)

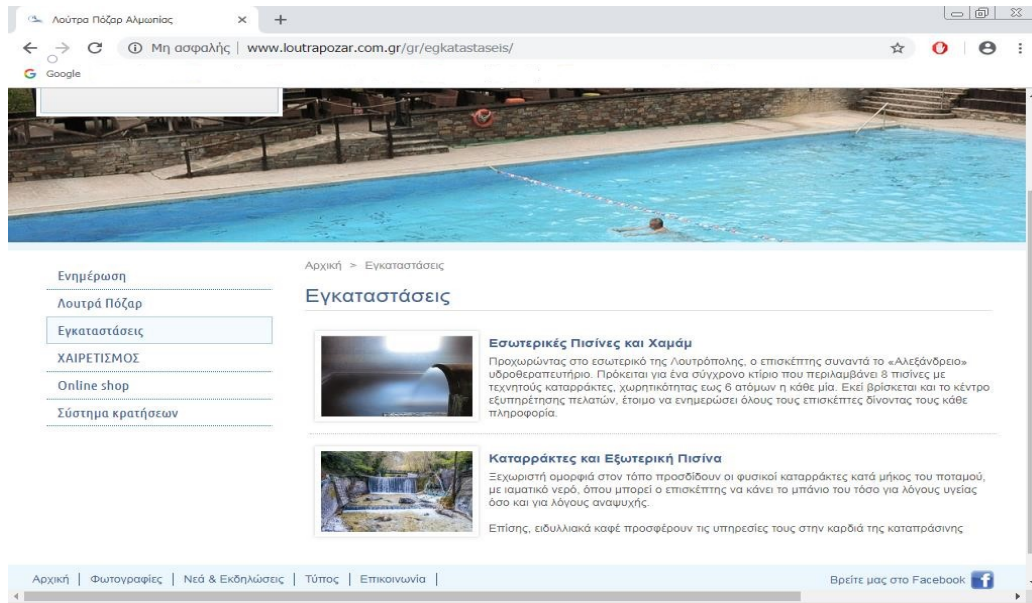
Εικόνα 13. Σελίδα "on line shop" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ⁴⁷

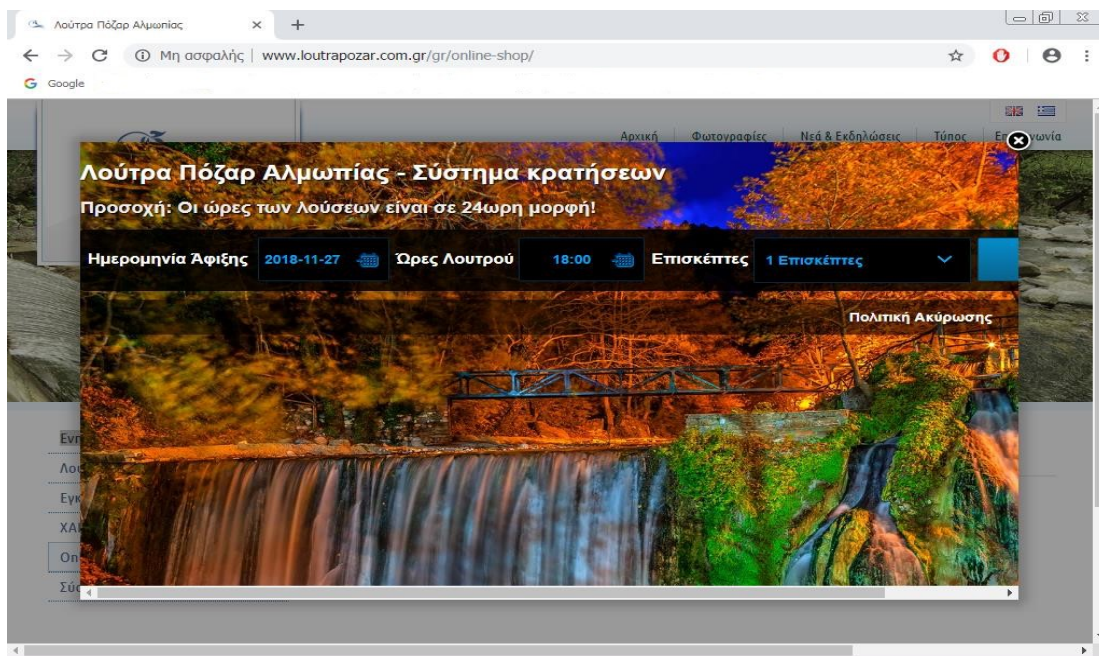
Εικόνα 14. Σελίδα "Λουτρά Πόζαρ" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ⁴⁸

⁴⁷ www.loutrapozar.gr (Πρόσβαση στις 27/11/2018)

⁴⁸ www.loutrapozar.gr (Πρόσβαση στις 27/11/2018)

Εικόνα 15. Σελίδα "Εγκαταστάσεις" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ⁴⁹

Εικόνα 16. Σελίδα "Σύστημα κρατήσεων" της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ⁵⁰

⁴⁹ www.loutrapozar.gr (Πρόσβαση στις 27/11/2018)

⁵⁰ www.loutrapozar.gr (Πρόσβαση στις 27/11/2018)

Φυσικά, αξίζει να σημειώσουμε ότι υπάρχει και διαθέσιμο φυλλάδιο με γενικές πληροφορίες το οποίο επίσης είναι στην αγγλική και τη ρωσική γλώσσα.

GENERAL INFORMATION

Loutra Pozar are situated at the center of green area in the valley of Agios Nikolaos stream (or "Top-litsa"), with canyons, waterfalls and forests. They are installed in a bath settlement spanning across 72 acres that operates throughout the year and they offer health and wellness to the body in a unique landscape. The hotel-hydrotherapy center "Alexandrio" operates in the area and it is equipped with private pools such as Apollonas, Aphroditis and Erato, the old hydrotherapy center with internal pools and Turkish type baths, natural waterfalls, beauty and relaxation centers, a restaurant and a cafeteria, a folklore museum, a local traditional products market and a large external pool. In 2015 they were integrated to the European Network of Historical Bath Settlements. In spring of 2019 an Annual General Assembly of the European Network of Historical Bath Settlements will be carried out in our bath settlement.

HEALING PROPERTIES

The Spa Bath Therapy consistently at 37 degrees Celsius provides therapy for a wide variety of disorders of most systems (respiratory, circulatory, digestive, nervous, musculoskeletal system, kidneys, skin etc.). In specific, it heals:

1. Rheumatic disorders.
2. Circulatory system disorders (arterial hypertension, coronary arteries diseases, lower limb endarteritis, chronic phlebitis, varicose veins).
3. Skin diseases (eczema, dermatitis etc.)
4. Gynecological diseases (chronic post-inflammatory statuses of oviducts and uterus, leucorrhoea, ovaria deficiencies).
5. Peripheral nerves' diseases (neuritis, radiculitis, neuralgia).
6. Vegetative system disorder syndromes.

ACTIVITIES AND FESTIVITIES

Many important festivities are carried out annually in the area of the Bath Settlement. The Semi-Marathon and the Youth Music Festival (Pozar Festival), the rescue and first aid seminars and several organizations such as the Greek National Moto Meeting and the Old and Historic Cars Expo.

Within the wider framework of the Municipality of Almopia, many festivities are organized aiming to promote our local products such as the Cherry, the Pepper, Tsipouro, the Chestnut, the Cheese and Peach as well as attract visitors from all around Greece and the world. A wide variety of local festivals with our cultural traditions as a point of reference, that attract a large number of people.

Εικόνα 17. Οι δύο όψεις του φυλλαδίου στην αγγλική γλώσσα

IV. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Τρόποι προσέλκυσης/προσέγγισης του τουριστικού πληθυσμού

Πριν γίνει αναφορά στους τρόπους με τους οποίους μπορεί μια υπηρεσία, μια εταιρεία, μια οργάνωση, μια τουριστική δομή, όπως τα Λουτρά Πόζαρ στην περίπτωση μας, να προσελκύσει και να προσεγγίσει τουρισμό, επιβάλλεται να προηγηθεί μια αναφορά στο τουριστικό μάρκετινγκ, το οποίο δημιουργήθηκε ως ειδικός κλάδος λόγω των ιδιαιτεροτήτων των τουριστικών υπηρεσιών (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.22). Το τουριστικό μάρκετινγκ ορίζεται ως ένα σύνολο δραστηριοτήτων θα λέγαμε που διέπονται από τις αρχές του μάρκετινγκ, όπως το προσφερόμενο προϊόν – υπηρεσία, η τιμή, η διανομή, η προώθηση και η επικοινωνία, καθώς και η έρευνα αγοράς στον τουριστικό τομέα (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.22). Οι ενέργειες του μάρκετινγκ έχουν στόχο τη διευκόλυνση της τουριστικής επιχείρησης, ώστε να γνωρίσει τις ανάγκες και τις επιθυμίες της υπάρχουσας και της πιθανής πελατείας και να μπορέσει να προγραμματίσει τις κατάλληλες δραστηριότητες. Με αυτόν τον τρόπο, η τουριστική επιχείρηση θα αυξήσει τα κέρδη της (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.23).

Σε επίπεδο χώρας, οι Εθνικοί Οργανισμοί Τουρισμού και οι τουριστικές οργανώσεις εθνικής εμβέλειας έχουν αρμοδιότητες σημαντικές για τη διαμόρφωση της εκάστοτε εθνικής τουριστικής πολιτικής. Αυτές οι αρμοδιότητες, ανάλογα με το είδος και το εύρος τους καθορίζουν το ρόλο των οργανισμών στην κάθε χώρα. Βέβαια αυτά είναι και συνάρτηση από τη μια πλευρά, της οικονομικής ανάπτυξης της κάθε χώρας και της θέσης της στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας και από την άλλη πλευρά, του πόσο σημαντικός είναι ο τουρισμός στην εθνική οικονομία (Βαρβαρέσος, 1997, σελ.150). Στην Ελλάδα ο τουρισμός κατέχει σημαντική θέση, οπότε οι αρμοδιότητες και του ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού⁵¹ είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Επιγραμματικά, οι αρμοδιότητες που αντιπροσωπεύουν την παραδοσιακή λειτουργία των οργανισμών τουρισμού, άρα και του ελληνικού, είναι οι εξής:

- η έρευνα, ο σχεδιασμός και η αντίστοιχη επεξεργασία
- η καταγραφή των τουριστικών πόρων και η λήψη των μέτρων προστασίας

⁵¹ www.eot.gr (Πρόσβαση στις 30/10/2018)

- η ανάπτυξη των τουριστικών εξυπηρετήσεων
- η ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού
- η νομοθετική ρύθμιση των τουριστικών επιχειρήσεων και των ταξιδιών
- η διευκόλυνση των μετακινήσεων
- η διεθνής συνεργασία
- η προώθηση – προβολή του τουριστικού προϊόντος.⁵²

Όπως θα προκύψει και από τα παρακάτω οι λειτουργίες των οργανισμών τουρισμού, αφορούν με κάποιες τροποποιήσεις και προσαρμογές, και ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς ή εταιρείες και επιχειρήσεις, με την έννοια της ακολουθίας κάποιων στρατηγικών/βημάτων και υιοθέτηση διαφόρων τρόπων, ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι τους. Η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού, με στόχο την προσέλκυση του τουριστικού πληθυσμού, κυρίως από το εξωτερικό, είναι μια περίπτωση που χρειάζεται ιδιαίτερα τόσο τη συμμετοχή του κράτους, όσο και τη συμμετοχή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Επιγραμματικά, θα αναφερθούμε και θα αναλύσουμε τα παρακάτω ζητήματα:

- τις βασικές προϋποθέσεις ανάπτυξης του κλάδου του ιαματικού τουρισμού
- τους βασικούς παράγοντες που χαρακτηρίζουν την τουριστική προσφορά
- τα στοιχεία της τουριστικής υποδομής στην Ελλάδα,

και θα συνεχίσουμε με την παρουσίαση και την ανάλυση τρόπων και στρατηγικών προσέγγισης και προσέλκυσης τουρισμού, που συνοψίζονται ως εξής:

- μετασχηματισμός τουριστικού προϊόντος
- κατανόηση κινήτρων τουριστών
- σύνδεση με τη διαδικασία λήψης απόφασης ταξιδιού των τουριστών
- στόχευση σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες
- δημιουργία ελκυστικών τουριστικών πακέτων
- χρήση τουριστικών οργανισμών, γραφείων ταξιδιών και tour-operators
- χρήση ταξιδιωτικών οδηγών, εγχειριδίων, διαδικτύου, δικτύου γνωστών κ.τ.λ. για τη διάχυση της πληροφορίας
- αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού

⁵² www.eot.gr (Πρόσβαση στις 30/10/2018)

- σύνδεση με τον Ιατρικό Τουρισμό
- πίεση για την ύπαρξη θεσμικού πλαισίου
- ενίσχυση δυνατοτήτων ανάπτυξης μέσω κρατικών και ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών και προγραμμάτων.

Βασικές προϋποθέσεις για να αναπτυχθεί ο κλάδος αυτός είναι τόσο η δημιουργία μιας στρατηγικής προβολής και προώθησης της υπηρεσίας αυτής, η απόδειξη με επιστημονικό τρόπο της θεραπευτικής αξίας των ιαματικών φυσικών πηγών, αλλά και η ανάδειξή της. Σημαντικός στόχος λοιπόν ενός σχεδιασμού ανάπτυξης στον τομέα αυτό του τουρισμού, θα πρέπει να αποτελεί αρχικά η προσέλκυση επενδύσεων, για να αναπτυχθούν και στην Ελλάδα τα κέντρα που ήδη υπάρχουν (ιαματικά, αποκατάστασης, ευεξίας) σε σύγχρονα κέντρα, όπως τα αντίστοιχα στην υπόλοιπη Κεντρική Ευρώπη (Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτης, 2012, σελ.183).

Τα σημαντικά στοιχεία που προσδιορίζουν τους τουριστικούς προορισμούς είναι κατά μία άποψη, οι περιοχές έλξης, η δυνατότητα πρόσβασης σε αυτές τις περιοχές, οι δραστηριότητες που προσφέρονται καθώς και οι εγκαταστάσεις (Dickman, 1989, όπ. αναφ. στο Μαυρουδάκης, 2010). Μια άλλη άποψη (Βαρβαρέσος, 1998, σελ.70) υποστηρίζει ότι η επιλογή του τόπου προορισμού από τους τουρίστες, γίνεται σε σχέση με κάποιους παράγοντες που χαρακτηρίζουν την τουριστική προσφορά. Αυτοί οι παράγοντες είναι η απόσταση και η προσβασιμότητα, οι σχέσεις μεταξύ των χωρών προέλευσης και υποδοχής των τουριστών, το επίπεδο των τιμών, αλλά και οι συναλλαγματικές ισοτιμίες⁵³ και το κόστος ζωής στη χώρα υποδοχής, ο βαθμός στον οποίο είναι αποτελεσματική η πληροφόρηση και η προβολή, αλλά και η προώθηση της χώρας υποδοχής στις χώρες προέλευσης των τουριστών και τέλος, οι φυσικοί και οι πολιτιστικοί πόροι καθώς και οι τουριστικές υπηρεσίες, δηλαδή η τουριστική ουσιαστικά προσφορά της χώρας.

Αν προσπαθήσουμε να κάνουμε μια συνοπτική παρουσίαση των στοιχείων που απαρτίζουν την τουριστική υποδομή στην Ελλάδα, μπορούμε να εντοπίσουμε αρκετά θετικά στοιχεία, τα οποία με προγραμματισμό, μπορούν να αξιοποιηθούν καταλλήλως. Πρώτα πρώτα, το τουριστικό προϊόν της Ελλάδας, αυτό καθ' εαυτό, χαρακτηρίζεται από

⁵³ Οι οποίες βέβαια στην περίπτωσή μας, δεν ισχύουν, εφόσον οι συναλλαγές γίνονται με ευρώ, όμως έχει σημασία η διαφορά σε επίπεδο μισθών και επίπεδο κόστους ζωής.

την ελκυστικότητα του προορισμού και του περιβάλλοντος. Αξιοποιώντας τα ελκυστικά στοιχεία, προβάλλοντάς τα, είναι δυνατή η προσέλκυση τουριστών, χωρίς να χρειάζεται να διατεθούν παραγωγικοί πόροι (Βασιλειάδης, 1997, σελ.94). Ως προς τα είδη ελκυστικότητας αυτής της κατηγορίας, υπάρχει η φυσική ομορφιά και η άγρια φύση, η ελκυστικότητα του ήλιου, της παραλίας και της θάλασσας, αυτή της κουλτούρας, της ιστορίας και των ανθρώπων (Πετρόπουλος, 1978, όπ. αναφ. στο Βασιλειάδης, 1997, σελ.94) και στην περίπτωση μας, άλλες ελκυστικότητες, όπως οι ιαματικές πηγές και πηγές με πόσιμο νερό, οι μοναδικότητες, όπως οι καταρράκτες και άλλα.

Εικόνα 18. Μικρός καταρράκτης⁵⁴

Ένα ακόμα στοιχείο της τουριστικής υποδομής στην Ελλάδα είναι οι παροχές που αφορούν τον προορισμό και οι εξυπηρετήσεις. Τα ιαματικά λουτρά, εντάσσονται θα λέγαμε, στην κατηγορία των παραδοσιακών οικισμών και των αγροτουριστικών καταλυμάτων (Βασιλειάδης, 1997, σελ.114). Η προσπελασιμότητα των προορισμών, με την απευθείας σύνδεση της περιοχής προορισμού του τουρίστα και με τη δυνατότητα

⁵⁴ Πηγή: Προσωπικό αρχείο Βένου Αικατερίνης (2018)

περιήγησης, αλλά και ο εκσυγχρονισμός του οδικού, σιδηροδρομικού και θαλάσσιου δικτύου της χώρας, αποτελούν κι αυτά στοιχεία της τουριστικής υποδομής στην Ελλάδα (Βασιλειάδης, 1997, σελ.114). Είναι κυρίαρχο αίτημα η ευχέρεια προσπέλασης των περιοχών που προορίζονται για κέντρα τουρισμού, είτε πρόκειται για μακράς είτε για βραχείας παραμονής. Χρειάζεται να υπάρχει μια οργανωμένη υποδομή μεταφορών, γιατί εκτός των άλλων, συμβάλλει και στην αξιοποίηση του φυσικού δυναμικού αφού αυτό παίρνει μεγαλύτερη έκταση και προβάλλεται περισσότερο (Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτη, 2012, σελ.184).

Τα Λουτρά Πόζαρ, ως τουριστικό προϊόν, αν το δούμε σε παγκόσμια ή έστω ευρωπαϊκή κλίμακα, δομείται, προσφέρεται, αλλά και καταναλώνεται σε ανταγωνιστικό περιβάλλον. Δεδομένου ότι οι ανάγκες των τουριστών αλλάζουν, αλλά και αυξάνονται συνεχώς και ότι ο τουρισμός αναπτύσσεται μαζικά, δημιουργώντας πιέσεις (Κοκώσης & Τσάρτας, 2001, σελ.45 - 46), κατανοούμε την ανάγκη τουλάχιστον, του μετασχηματισμού του τουριστικού προϊόντος.

Πρώτα απ' όλα λοιπόν, χρειάζεται να επικεντρωθούμε στο ίδιο το τουριστικό προϊόν, το οποίο θα πρέπει να διαφοροποιηθεί, να εμπλουτιστεί, να αναβαθμιστεί ποιοτικά, ώστε να ικανοποιείται η ζήτηση (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.166-167). Για μια λουτρόπολη, όπως αυτή των Λουτρών Πόζαρ, είναι σημαντικά τα έργα υποδομής να είναι μεγάλης κλίμακας, ώστε οι χώροι να προορίζονται τόσο για τις θεραπείες, αλλά και για τη γενικότερη βελτίωση της φυσικής κατάστασης των επισκεπτών – τουριστών. Φυσικά, αυτές οι εγκαταστάσεις θα πρέπει να βελτιώνονται και να εξοπλίζονται συστηματικά, για να αξιοποιούνται όλες οι δυνατότητες των πηγών, προσφέροντας και ταυτόχρονα άλλου είδους δραστηριότητες, σε όλες τις ηλικίες (Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτης, 2012, σελ.184). Η διασφάλιση της ποιότητας, η οποία είναι πολύ σημαντική, αναφέρεται σε προγραμματισμένες και συστηματικές δραστηριότητες που εφαρμόζονται σε ένα σύστημα διαχείρισης ποιότητας, προκειμένου να τηρούνται οι προδιαγραφές που έχουν τεθεί για την παρεχόμενη υπηρεσία. Στην πράξη συνίσταται στη συστηματική μέτρηση – σύγκριση αναφορικά με ένα πρότυπο υπηρεσίας στον έλεγχο των διαδικασιών κατά την εξέλιξη της και την ανατροφοδότηση των διεργασιών, μέτρα τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα πρόληψης σφαλμάτων στη διεργασία παροχής της υπηρεσίας. Ο έλεγχος της ποιότητας επικεντρώνεται στην αξιολόγηση – εκτίμηση του αποτελέσματος της διαδικασίας παροχής της υπηρεσίας. Οι δύο αρχές που

περιλαμβάνονται στην έννοια αυτή της διασφάλισης της ποιότητας είναι η προσαρμογή στο σκοπό, δηλαδή η υπηρεσία να είναι κατάλληλη για το σκοπό για τον οποίο προορίζεται και η δεύτερη αρχή είναι η διαρκής προσπάθεια εξάλειψης των σφαλμάτων (Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτης, 2012, σελ.115).

Η ζήτηση συνδέεται άμεσα με τα κίνητρα των τουριστών. Πράγματι, αρκετοί ερευνητές και ειδικοί στον τουριστικό τομέα, υπογραμμίζουν την ιδιαίτερη σημασία που έχει η κατανόηση των κινήτρων των τουριστών (Τσάρτας, 1996, σελ.195. Mak, Wong & Chang, 2008). Μέσω αυτών, θα μπορέσει να γίνει αντιληπτός ο τρόπος επιλογής τους, η παρούσα συμπεριφορά τους αλλά και πρόβλεψη της μελλοντικής τους συμπεριφοράς. Η γνώση αυτή συμβάλλει στον καλύτερο σχεδιασμό του τουριστικού προϊόντος. Ο ιαματικός τουρισμός, όπως και στα Λουτρά Πόζαρ, εντάσσεται στον τουρισμό ευεξίας, στον οποίο ήδη αναφερθήκαμε και ο οποίος παρουσιάζει σύνθετα χαρακτηριστικά και γι' αυτό ακριβώς χρειάζεται οριοθέτηση των ειδικών κινήτρων των τουριστών που τον επιλέγουν (Βασιλείου, 2014, σελ.54). Πράγματι, η συμπεριφορά των τουριστών, περιλαμβάνει τόσο τις πράξεις που εμπλέκονται στη χρήση των τουριστικών προϊόντων και των υπηρεσιών, αλλά και τη διαδικασία που προηγείται της απόφασης, μέχρι να επιλέξει. Το ίδιο το ταξίδι και η διάθεση δημιουργούνται από τα αντίστοιχα κίνητρα, τα οποία μετατρέπονται αλλά και εκφράζονται ως μια ανάγκη που χρειάζεται να ικανοποιηθεί (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.100).

Οι φάσεις οι οποίες συνδέονται με τη διαδικασία λήψης απόφασης των τουριστών είναι συγκεκριμένες και αφορούν τόσο την επιθυμία για το ταξίδι, την προοπτική και την παρακίνηση γι' αυτό, την κατάρτιση κάποιου σχεδίου και φυσικά την απόφαση του ταξιδιού. Για να ληφθεί μια απόφαση, χρειάζεται να υπάρχει η επιθυμία, η οποία μπορεί να θεωρηθεί ως μέρος των ανθρώπινων ενστίκτων και μπορεί να εκφράζεται ως ανάγκη του τουρίστα να βγει από την καθημερινότητά του. Η επιθυμία δημιουργείται από τα κίνητρα για το ταξίδι και αναπτύσσεται σταδιακά. Καθημερινά λαμβάνει μηνύματα που μπορούν να αποτελέσουν έμμεση αλλά και άμεση προτροπή. Οι εικόνες, οι συνθήκες, ακόμα και διάφορα περιστατικά σε διάφορα μέρη, παρουσιασμένα από διάφορα μέσα ενημέρωσης, μπορούν να αποτελέσουν κινητήριες σκέψεις σχετικά με πιθανά ταξίδια. Φυσικά άμεση είναι η προτροπή από την τουριστική βιομηχανία με τις διαφημίσεις και τις τεχνικές προώθησης που χρησιμοποιούν. Από τη στιγμή που υπάρχει η επιθυμία και η προτροπή, δημιουργείται ένα κατάλληλο πλαίσιο σκέψης, για την πιθανή πραγματοποίηση του

ταξιδιού. Ο πιθανός τουρίστας στη φάση αυτή, γίνεται πιο δεκτικός στο άκουσμα αλλά και στην αναζήτηση των κατάλληλων στοιχείων για την οργάνωση του ταξιδιού. Στην τελευταία φάση, αυτή της απόφασης του ταξιδιού, μπορεί αρχικά να υπάρχουν αμφιβολίες, αλλά μόνο όταν συμβαίνει ένα πολύ αρνητικό γεγονός δεν προχωρά στην υλοποίηση του ταξιδιού. Όταν τελικά ο τουρίστας καταλήγει στην επιλογή του, κάνει τις κατάλληλες κινήσεις, απευθυνόμενος σε κάποιο τουριστικό γραφείο, σε κάποια μεταφορική εταιρεία, διευθετεί θέματα της εργασίας του και του σπιτιού του. Μετά από όλα αυτά, πραγματοποιείται το επιλεγμένο ταξίδι (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.112-114). Όλες αυτές οι διαδικασίες χρειάζεται να χρησιμοποιηθούν κατάλληλα από τους αρμόδιους, ώστε να οδηγήσουμε τους τουρίστες προς την επιθυμητή απόφαση και την ολοκλήρωση της πραγματοποίησης του ταξιδιού.

Τα κριτήρια καθορίζουν ως ένα βαθμό και την επιλογή των τμημάτων της αγοράς (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.136). Ένα κριτήριο επιλογής που μπορούμε να θέσουμε είναι το κριτήριο της ηλικίας (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.137). Ο ιαματικός τουρισμός, αφορούσε παραδοσιακά τους καταναλωτές τρίτης ηλικίας, όμως για να πετύχουμε μεγαλύτερη προσέλευση τουριστών θα έπρεπε να αφορά και τους νέους καταναλωτές. Και συνεπώς θα πρέπει να υπάρξει διερεύνηση των διαφοροποιημένων κριτηρίων των νέων τουριστών, αλλά και των νέων γονιών με παιδιά .

Σε σχέση με τα παραπάνω και την αναζήτηση τρόπων προσέλευσης, είναι σημαντικό να αναφέρουμε και τη διερεύνηση της ζήτησης τόσο σε ομαδικό επίπεδο, όσο και ατομικό. Είναι σημαντικό να αναφερθεί το γεγονός ότι η πραγματοποίηση ενός ταξιδιού ξεκινά από την ύπαρξη των κινήτρων για το συγκεκριμένο ταξίδι, τα οποία κίνητρα φυσικά διαφοροποιούνται από άτομο σε άτομο (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.108). Τα Λουτρά Πόζαρ χρειάζεται να προωθήσουν τόσο τα τουριστικά πακέτα στους τουρίστες που αναζητούν οικονομικότερες λύσεις και ασφαλέστερες συνθήκες, αλλά και στους τουρίστες, οι οποίοι αναζητούν ελευθερία στις κινήσεις τους και έχουν την ανάγκη να βιώσουν το κοινωνικό περιβάλλον του τόπου, κάτι που αφορά περισσότερο τους τουρίστες του εξωτερικού και κατά συνέπεια και τους Γερμανούς τουρίστες. Τα

τουριστικά πακέτα⁵⁵ είναι οργανωμένα ταξίδια με βάση ένα λεπτομερές πρόγραμμα, το οποίο περιλαμβάνει μια ποικιλία τουριστικών υπηρεσιών και προσφέρονται στους τουρίστες σε μια σταθερή τιμή, η οποία καθορίζεται από πριν (Μπούρδη, Κάπελλας & Ευσταθίου, 2004, σελ.186). Τα Λουτρά Πόζαρ προσφέρονται για τέτοιου είδους πακέτα, αφού η διαμονή στα Λουτρά τόσο σε ξενοδοχεία όσο και σε καταλύματα των λουτρών, του Λουτρακίου, της Όρμας, της Αριδαίας και των γύρω περιοχών τους είναι δυνατόν να συνδυαστούν με αρκετούς άλλους τουριστικούς προορισμούς.

Τα πακέτα υπηρεσιών Ιατρικού Τουρισμού θα πρέπει να διέπονται από ένα πλήρες και οργανωμένο πλαίσιο, στο οποίο θα πρέπει να παρέχεται κατευθείαν η δυνατότητα στους ασθενείς να ενημερώνονται σχετικά με τη διαδικασία και της διεργασίες που πρέπει να ακολουθηθούν πριν χρησιμοποιήσουν το συγκεκριμένο πακέτο. Και φυσικά για τη διαμόρφωση δυνατοτήτων συμμετοχής στη διεθνή αγορά, είναι σημαντικός ο ρόλος των αντίστοιχων πρακτόρων, δηλαδή αυτών του Ιατρικού Τουρισμού. Τα οργανωμένα πακέτα, θα πρέπει να προωθηθούν μέσω των συγκεκριμένων δικτύων και θα πρέπει να εναρμονιστεί η λειτουργία τους με τους όρους των συμβολαίων παροχής ιατρικού τουρισμού, με αυτούς που έχουν ήδη δοκιμαστεί στη διεθνή αγορά και τα οποία χρησιμοποιούνται από έμπειρους και αξιόπιστους επαγγελματίες τουριστικούς πράκτορες. Γενικά οι τουριστικοί οργανισμοί, τα γραφεία ταξιδιών, αλλά και οι tour – operators, αποτελούν δομές οι οποίες είναι δυνατόν να οργανώσουν και να πληροφορήσουν, να βοηθήσουν και να συμβουλέψουν τόσο τα κράτη υποδοχής, όσο και τα κράτη προέλευσης, αλλά και τους ίδιους τους τουρίστες, στο πλαίσιο των σύγχρονων πολιτικών οργάνωσης και εμπορευματοποίησης του τουρισμού (Βαρβαρέσος, 1998, σελ.123). Ειδικά ο tour – operator, αποτελεί θα λέγαμε μια επιχείρηση υπηρεσιών, η οποία έχει ως στόχο να προετοιμάζει πριν την εκδήλωση της ζήτησης, τα ταξίδια και την παραμονή των τουριστών, με το να οργανώνει τα μεταφορικά μέσα, με το να πραγματοποιεί τις κρατήσεις στα διάφορα τουριστικά καταλύματα και να φροντίσει για τις υπηρεσίες εκείνες που χρειάζονται στον τόπο τουριστικού προορισμού. Αυτές οι υπηρεσίες προσφέρονται ή μέσα από τα δικά της γραφεία ταξιδιών, ή μέσα από ανεξάρτητα γραφεία ταξιδιών, σε ομάδες ή

⁵⁵ Ο γερμανικός όρος είναι *touristische pakete*, ο γαλλικός “*voyage à forfait*”, ο αγγλικός “*inclusive tour*” και ο αμερικανικός είναι “*package*” (Βαρβαρέσος, 1997).

μεμονωμένα άτομα, σε συγκεκριμένες τιμές και με συγκεκριμένες ημερομηνίες αναχώρησης και επιστροφής (Βαρβαρέσος, 1997, σελ.177-179).

Οι ταξιδιωτικοί οδηγοί και τα ταξιδιωτικά εγχειρίδια είναι πολύ σημαντικά και έχουν καθιερωθεί ως βασικές πηγές πληροφόρησης, όπως επίσης τα φυλλάδια, οι εκθέσεις για τον τουρισμό και φυσικά διάφορα οπτικοακουστικά μέσα, το διαδίκτυο και άλλες πηγές (Μπούρδη, Κάπελλας & Ευσταθίου, 2004, σελ.142). Ως προς το διαδίκτυο συγκεκριμένα, για την προβολή και την οργανωμένη προώθηση, οι δράσεις θα πρέπει να γίνονται μέσω διασύνδεσης με εξειδικευμένους ιστότοπους (Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτης, 2012, σελ.172). Μέσω αυτών των πηγών, χρειάζεται να γίνεται η κατάλληλη παρουσίαση των Λουτρών Πόζαρ, τονίζοντας τα θετικά στοιχεία σε σχέση με άλλους προορισμούς. Πρέπει να συμπληρώσουμε και το γεγονός ότι μέσω τις τεχνολογίας, μπορούν να διευκολύνονται οι κρατήσεις, κάτι που έχει μεγάλη σημασία για τα ταξίδια της νέας γενιάς καταναλωτών, οι οποίοι είναι δεινοί χειριστές υπολογιστών και σε θέση να οργανώνουν τις διακοπές τους (Page, 2006, σελ.3).

Εκτός από τις άλλες πηγές πληροφόρησης, οι οποίες αναφέρθηκαν παραπάνω, θα μπορούσαμε να εντάξουμε και τους ίδιους τους τουρίστες που με τη διάχυση της πληροφορίας στο δίκτυο των δικών τους γνωστών, του οικογενειακού, φιλικού ή επαγγελματικού περιβάλλοντος συντελούν στην αύξηση του τουρισμού τόσο της Ελλάδας όσο και των Λουτρών Πόζαρ. Η διάχυση της πληροφορίας αποτελεί σημαντικό παράγοντα επιτυχίας που μπορεί να συμβάλει στην τουριστική ζήτηση, δηλαδή, να φεύγει ο επισκέπτης – τουρίστας, από την τουριστική περιοχή ικανοποιημένος από την παραμονή του, με τη διάθεση να επιστρέψει και προτείνει τον προορισμό και σε άλλους (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.43-44). Επίσης στα Λουτρά Πόζαρ, μπορεί να αξιοποιηθεί κατάλληλα το «βιβλίο παραπόνων» που υπάρχει για να καταγράφονται οι εντυπώσεις των τουριστών, ώστε να βελτιωθούν οι υπηρεσίες, σύμφωνα με τις ανάγκες και τις προτιμήσεις τους. Σύμφωνα μάλιστα με τα στοιχεία μιας έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε σύνολο 300 επισκεπτών (όπου περιλάμβανε έστω και το μικρό ποσοστό του 1% από Γερμανούς τουρίστες), με στόχο τη διερεύνηση των αντιλήψεων των σύγχρονων χρηστών των ιαματικών λουτρών Λουτρακίου Αριδαίας και των υπεύθυνων φορέων τους, ένα ποσοστό της τάξης του 73,7% δήλωσε ότι πληροφορήθηκε για τη λειτουργία των Λουτρών Πόζαρ από συγγενή, φίλο ή γνωστό, το 11% ενημερώθηκε μέσα

από το διαδίκτυο, ένα 10% από την τηλεόραση, το 4% από τον προσωπικό του γιατρό και μόλις το 0,7% από τον έντυπο τύπο (Μαραντίδου, 2009, σελ.108-109).

Εκτός από την ποιότητα των υπηρεσιών και τη σύνδεση με άλλους τουριστικούς κεντρικούς προορισμούς, θα ήταν καλό να τονίσουμε ότι σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και το ανθρώπινο δυναμικό, ως παράγοντας προσέλκυσης τουριστών. Τα Λουτρά Πόζαρ, επειδή είναι τοπικής εμβέλειας, συγκεντρώνει τα πλεονεκτήματα μιας μικρομεσαίας επιχείρησης, τουλάχιστον όσον αφορά το ανθρώπινο δυναμικό. Επειδή υπάρχει αμεσότητα των υπεύθυνων και των εργαζόμενων με τους τουρίστες, υπάρχει δυνατότητα δημιουργίας προσωπικής σχέσης. Επιπλέον, επειδή ο αριθμός των εργαζομένων είναι σχετικά μικρός, η εποπτεία είναι πιο εύκολη (Καραγιάννης, Κορρές & Ζαρίφης, 2001, σελ.125). Τέλος, θα πρέπει να παρέχεται συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση τόσο του επιστημονικού όσο και του υπόλοιπου προσωπικού. Η επιστημονική εγκυρότητα της υπηρεσίας που παρέχεται, πρέπει να μπορεί να υποστηρίζεται και από τα αντίστοιχα τεκμήρια σχετικά με την καταλληλότητα και την επιστημονική εξειδίκευση του προσωπικού, τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση και φυσικά, την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των όποιων εκπαιδευτικών παρεμβάσεων (Κοκώσης & Τσάρτας, 2001, σελ.108). Αυτά τα στοιχεία όταν χρησιμοποιηθούν με τον κατάλληλο τρόπο, έχουν την επιθυμητή θετική έκβαση. Όσο πιο θετικό κλίμα δημιουργείται ανάμεσα στο ανθρώπινο δυναμικό των Λουτρών Πόζαρ και των τουριστών, τόσο περισσότερες θετικές εντυπώσεις θα έχουν και αυξάνονται οι πιθανότητες να προσελκύσουν κι άλλους τουρίστες.

Αναφερθήκαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο και στον Ιατρικό Τουρισμό, για τον οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει προορισμό κάποιο ιαματικό λουτρό, υπό προϋποθέσεις. Χωρίς να υπάρχουν μεγάλες διαφορές ως προς τους παράγοντες που επηρεάζουν τους τουρίστες – ασθενείς θα αναφερθούμε στα αποτελέσματα σχετικών μελετών. Σύμφωνα λοιπόν με διάφορες μελέτες σχετικά με αυτούς τους παράγοντες που υφίστανται πίσω από την αύξηση της αγοράς του ιατρικού τουρισμού, έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι κύριοι παράγοντες είναι το χαμηλότερο κόστος, η εμπειρία στην ιατρική φροντίδα και το επίπεδο ιατρικών υπηρεσιών. Άλλοι βασικοί παράγοντες προσφοράς καταδεικνύονται οι σύγχρονες υποδομές, το εξειδικευμένο προσωπικό, το προφίλ του εκάστοτε προορισμού (όπως οι κλιματολογικές συνθήκες, η ποιότητα υπηρεσιών, ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά), φυσικά η ύπαρξη κατάλληλης οργάνωσης αλλά και προβολής, κυρίως και

μέσω του διαδικτύου, το οποίο μπορεί να οδηγήσει τους τουρίστες – ασθενείς σε επιλογές πέραν των εθνικών της συνόρων (Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτης, 2012, σελ.17).

Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε και τη σημασία του θεσμικού πλαισίου, το οποίο να διασφαλίζει τις υπηρεσίες ιατρικού τουρισμού, κυρίως όσον αφορά τον προσδιορισμό της ευθύνης στην παροχή και διαχείριση της υπηρεσίας. Δυστυχώς, στην Ελλάδα δεν υφίσταται μέχρι στιγμής νομοθετική πρόβλεψη για τη ρύθμιση του κλάδου του Ιατρικού Τουρισμού στη χώρα μας, τόσο σε επίπεδο Δημόσιου Τομέα όσο και Ιδιωτικού. Ως προς το δημόσιο σύστημα υγείας, η δυνατότητα παροχής υγειονομικής περίθαλψης από τα νοσοκομεία με τη μορφή Ιατρικού Τουρισμού προϋποθέτει την εφαρμογή κοστολόγησης για την περίθαλψη και νοσηλεία αλλοδαπών ασθενών, αλλά και την εφαρμογή μηχανισμού και ειδικής διαδικασίας είσπραξης ή απαίτησης της δαπάνης από τον ασφαλιστικό φορέα του ασθενή. Ως προς τον ιδιωτικό τομέα υπάρχουν ελάχιστες σχετικές ρυθμίσεις, κυρίως μέσω του Επενδυτικού Νόμου 3908/2011. Επιπλέον, γίνονται κάποιες χρηματοδοτήσεις μέσω ΕΣΠΑ. Ιδιαίτερη αναφορά θα μπορούσαμε να κάνουμε και σε ένα παλιότερο σχέδιο για Κέντρα Τουρισμού Υγείας, τα οποία θα υποστηρίζονταν από ξενοδοχειακές μονάδες πέντε αστέρων και άλλες τουριστικές υποδομές, όπως κέντρα αποκατάστασης, ειδικές κλινικές, ιαματικά λουτρά κ.τ.λ. (Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτης, 2012, σελ.111). Σημειώνουμε λοιπόν και την ανάγκη πολιτικής βούλησης και πράξης για την πραγματοποίηση της προσέλκυσης και προσέγγισης τουρισμού.

Με κυβερνητική πρωτοβουλία μπορούν να αντιμετωπιστούν κατάλληλα τα βασικά ζητήματα, ώστε να ενισχυθούν οι δυνατότητες ανάπτυξης της αγοράς του Ιατρικού Τουρισμού. Τέτοια ζητήματα είναι η γραφειοκρατία, η έλλειψη εμπειριών και η απουσία συντονισμού των διαφόρων κλάδων που εμπλέκονται για να διαμορφωθεί μια στρατηγική και να ενωθούν οι δυνάμεις προς τον κοινό στόχο, οι ελλείψεις που εντοπίζονται σε τεχνολογικές υποδομές και μηχανισμούς, η απουσία ελέγχων από ειδικά, εποπτικά όργανα αξιολόγησης στις υπηρεσίες υγείας και τα νομοθετικά ζητήματα και κενά που πρέπει να καλυφθούν (Δοξιάδης, Κατσάπη & Σουλιώτης, 2012, σελ.170).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει τουριστική πολιτική, την οποία θα έπρεπε και θα μπορούσε να εκμεταλλεύεται μια υπηρεσία τουρισμού, όπως τα Λουτρά Πόζαρ. Η τουριστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει στόχο την προώθηση του τουρισμού, ώστε να συμβάλλει στην ανάπτυξη εκείνων των υπανάπτυκτων περιοχών, οι οποίες διαθέτουν αξιόλογους τουριστικούς πόρους. Η Ευρωπαϊκή Ένωση λοιπόν, διαθέτει και

θέτει σε χρήση μια σειρά από όργανα Περιφερειακής Οικονομικής Πολιτικής, όπως το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο⁵⁶, αποδεικνύοντας ότι υπάρχει η πολιτική δύναμη και συνεπώς αν υπάρχει θέληση, μπορεί να διαδραματίσει ένα ενεργητικό ρόλο στην ανάπτυξη του τουρισμού. Αυτό μάλιστα μπορεί να επιτευχθεί και χωρίς να παρεμβαίνει στο συντονισμό των εθνικών πολιτικών, αφού καθεμιά από τις χώρες – μέλη προσαρμόζεται στις δικές της ιδιαίτερες συνθήκες (Μαυρουδάκης, 2010, σελ.38-39).

⁵⁶ www.europa.eu (Πρόσβαση στις 30/10/2018)

V. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Προσέλκυση γερμανόφωνου τουρισμού

5.1. Τρόποι προσέγγισης

Ένα στρατηγικό σχέδιο δράσης είναι ιδιαίτερα σημαντικό να σχεδιαστεί και να υλοποιηθεί για την τουριστική προβολή των Λουτρών Πόζαρ στο γερμανόφωνο πληθυσμό και ουσιαστικά μπορεί να αποτελέσει εργαλείο, αφού αν υλοποιηθεί, είναι πιθανόν να τονωθεί η τοπική οικονομία και να ενισχυθούν οι τουριστικές επιχειρήσεις της περιοχής. Όμως χρειάζεται να φαίνεται ξεκάθαρα προς τα έξω, τι ακριβώς αντιπροσωπεύουν και προσφέρουν τα Λουτρά Πόζαρ και γιατί αξίζουν να τα επισκεφτεί κανείς. Χρειάζεται οι αρμόδιοι φορείς να διαθέσουν τους πόρους προς τις ελκυστικές αγορές, μέρος των οποίων αποτελούν και οι γερμανόφωνοι τουρίστες και φυσικά να βελτιωθούν οι τουριστικές επιδόσεις της περιοχής, ώστε να επωφεληθούν και οι γύρω περιοχές από τις όποιες ενέργειες της τουριστικής προβολής.

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναπτύχθηκαν οι τρόποι προσέλκυσης και προσέγγισης του τουρισμού, στρατηγικές οι οποίες χρειάζεται να προσαρμοστούν για την προσέλκυση του γερμανόφωνου τουρισμού. Αναλύθηκαν επίσης οι φάσεις διαδικασίας λήψης της απόφασης πραγματοποίησης ενός ταξιδιού (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σελ.112). Θα πρέπει λοιπόν, να στοχεύσουμε τόσο στη φάση παρακίνησης για ταξίδι, με τα κατάλληλα μηνύματα, μέσω διαφημίσεων και εκδηλώσεων, στη φάση κατάρτισης του σχεδίου για το ταξίδι, προσφέροντας τις κατάλληλες πληροφορίες για τα Λουτρά Πόζαρ και κυρίως, διευκολύνοντας την πρόσβαση σε αυτές και φυσικά στην απόφαση του ταξιδιού, βοηθώντας το Γερμανό τουρίστα να σιγουρευτεί για τον επιλεγμένο προορισμό.

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε επιγραμματικά στα ζητήματα που θα αναλύσουμε και συνδέονται με την ανάπτυξη των κατάλληλων στρατηγικών και αυτά είναι τα εξής:

- η μελέτη της Γερμανίας και της σχέσης της με την Ελλάδα
- η συμπεριφορά των Γερμανών τουριστών
- οι τάσεις ζήτησης των Γερμανών τουριστών και
- τα κίνητρα των Γερμανών τουριστών

Για την προσέλκυση γερμανόφωνων τουριστών, είναι σημαντικό να μελετήσουμε τη Γερμανία και ειδικότερα τις σχέσεις της με την Ελλάδα, ώστε να προσδιοριστούν τα

χαρακτηριστικά του εξερχόμενου τουρισμού της, να μελετηθούν οι τάσεις και η συμπεριφορά των Γερμανών τουριστών, ώστε να γίνει τόσο η πρόβλεψη των αφίξεων, αλλά κυρίως να γίνει η αντίστοιχη μελέτη ανάπτυξης για την προσέλκυση περισσότερων τουριστών. Για την προσέλκυση συγκεκριμένα των γερμανόφωνων τουριστών, στο διαφημιστικό πρόγραμμα που διενήργησε ο ΕΟΤ το 1994, χρησιμοποιήθηκε το slogan «Έρχεσαι ξένος, φεύγεις φίλος», προβάλλοντας τόσο τις φυσικές ομορφιές, τον πολιτισμό, αλλά κυρίως τη φιλοξενία και εικόνες από τη σύγχρονη Ελλάδα (Μοσχονάς, Βάθης & Πετρέας, 2014, σε.340).

Γενικά οι Γερμανοί τουρίστες είναι πειθαρχημένοι στους κανόνες, είναι αθλητικοί, είναι σε θέση να εκτιμούν το καλό φαγητό, προτιμούν να διαλέγουν ξενοδοχεία, τα οποία να προσφέρουν δραστηριότητες για τα παιδιά τους και ξοδεύουν πολλά χρήματα κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Επιπλέον, επισκέπτονται αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία και έχει παρατηρηθεί πως αν περάσουν καλά σε κάποιον προορισμό, έχουν την τάση να τον επισκέπτονται συχνά. Η Ελλάδα έχει τόσους πολιτιστικούς θησαυρούς, διαθέτει ποικιλομορφία με εντυπωσιακά τοπία, έχει δυνατότητες αναψυχής και αθλητισμού και γι' αυτό επιλέγεται συχνά από τους Γερμανούς τουρίστες για προορισμός διακοπών. Σημαντικοί βέβαια παράγοντες προσέλκυσης των Γερμανών τουριστών αναδεικνύονται τόσο η ελληνική φιλοξενία, ο ανθρώπινος παράγοντας αλλά και δεν πρέπει να παραβλέπονται οι προσιτές τιμές (Κομπορόζου, 2017, σελ.94).

Για να καταρτίσουμε τους στρατηγικούς στόχους ανάπτυξης των Λουτρών Πόζαρ, σε σχέση με το γερμανόφωνο τουρισμό, χρειάζεται να ληφθούν υπόψη οι σύγχρονοι προβληματισμοί και οι απόψεις που ισχύουν για την τουριστική ανάπτυξη, όπως τις εντοπίζουμε σε σχετικές μελέτες και έρευνες, τις τάσεις ζήτησης των Γερμανών τουριστών και της τουριστικής αγοράς και φυσικά σε σχέση με το ίδιο το τουριστικό προϊόν, την τουριστική ανάπτυξη που ήδη υπάρχει και τα πλεονεκτήματα που προσφέρουν τα Λουτρά Πόζαρ. Οι Γερμανοί τουρίστες είναι καταναλωτές με αυξημένες προσδοκίες. Και εξετάζοντας τα αντίστοιχα στοιχεία (Πίνακας 2) ξοδεύουν κατά μέσο όρο περισσότερα χρήματα σε σχέση με άλλους επισκέπτες που προέρχονται από την ευρωζώνη (ΙΝΣΕΤΕ, 2018). Οι αυξημένες αυτές προσδοκίες των επισκεπτών, οι οποίες δημιουργήθηκαν χάρη στο υψηλότερο επίπεδο αυτογνωσίας τους, τη μείωση του κόστους των ταξιδιών, τη διάδοση της πληροφόρησης και σε άλλους παράγοντες, για να αντιμετωπιστούν από τις

επιχειρήσεις, χρειάζεται να παρέχουν επαγγελματική προσοχή στην έννοια της ποιότητας των υπηρεσιών (Stauss & Weinlich, 1997).

Μέση τουριστική δαπάνη ανά χώρα προέλευσης (σε €) / Average Spend per Trip by country of origin (in €)		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Χώρες προέλευσης	Countries of Origin								
Χώρες Ευρωζώνης	Eurozone	741	751	735	762	731	734	625	638
Αυστρία	Austria	817	823	823	898	861	919	700	649
Βέλγιο	Belgium	728	731	795	822	762	773	680	648
Γαλλία	France	738	731	782	786	772	785	677	700
Γερμανία	Germany	796	820	784	838	811	799	678	689
Ισπανία	Spain	645	872	714	756	570	710	636	535
Ιταλία	Italy	642	668	640	623	630	614	521	523
Κύπρος	Cyprus	653	687	658	618	570	530	476	528
Ολλανδία	Netherlands	841	751	653	706	661	687	624	676

Πίνακας 2. Μέση τουριστική δαπάνη ανά χώρα προέλευσης σε ευρώ⁵⁷

Το 2015, σε συνέδριο για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού «Νέες συνεργασίες μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων», αναφέρθηκε από τον καθηγητή Διαχείρισης Προορισμών του Πανεπιστημίου του Μονάχου, Τόμας Μπάουχ, ότι οι Γερμανοί τουρίστες επιθυμούν κατά την επίσκεψή τους στην Ελλάδα, να έρθουν σε επαφή με την αυθεντικότητα, την ιστορία πίσω από τα παραδοσιακά προϊόντα και τη βιωματική εμπειρία. Τόνισε επίσης τη σημασία της ελληνικής φιλοξενίας, ως μοναδικό στοιχείο. Ο τότε γραμματέας Οικονομικών και Εμπορικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών Γιάννης Σαλαβόπουλος είχε σημειώσει ότι η Ελλάδα αποτελούσε την 11^η πιο αγαπητή χώρα στην Ευρώπη και η 25^η στον κόσμο με βάση τον αριθμό των αφίξεων, κάτι που φανερώνει την ύπαρξη μεγάλων προοπτικών, δεδομένου και του γεγονότος ότι η αγορά της Γερμανίας αποτελεί τη μεγαλύτερη αγορά τουρισμού για την Ελλάδα και μόνο το 2014 την επισκέφτηκαν 2,5 εκατομμύρια Γερμανοί⁵⁸.

Τα χαρακτηριστικά των Γερμανών τουριστών τους κατατάσσουν και στον τουριστικό πληθυσμό εκείνο, που αναζητά τον εναλλακτικό τουρισμό. Τα κίνητρα του εναλλακτικού τουρίστα θεωρούνται περισσότερο ενεργητικά, αφού περιλαμβάνουν περιπλανήσεις, περιπάτους, αναρριχήσεις, και τουρισμό περιπέτειας, εξερευνητικά και κίνητρα συνάντησης, που περιλαμβάνουν ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους,

⁵⁷ INΣΕΤΕ, 2018

⁵⁸ https://www.iefimerida.gr/news/205576/ti-the-loyn-oi-germano-i-toyristes-apo-tin-ellada-ohi-sta-klise?fbclid=IwAR0tVNgSo8Be9rtZkulNJGnRVoMT0xZ_5rZpPRCLMw7GE1Ev_PEEfXJaB2s

(Πρόσβαση στις 23/11/2018)

συναναστροφές με τους ντόπιους κατοίκους, τον ντόπιο πολιτισμό, τα ήθη, έθιμα και παραδόσεις, αλλά και κίνητρα δεσμευτικού χαρακτήρα, τα οποία περιλαμβάνουν και εθελοντικές υπηρεσίες σε κράτη του εξωτερικού, προσφορά βοήθειας και ενίσχυσης, συμμετοχή σε αρχαιολογικές ανασκαφές, εργασιακές κατασκηνώσεις κ.ά. (Μαυρουδάκης, 2010, σελ.68).

Ακολουθούν λοιπόν, οι τρόποι/στρατηγικές που μπορούν και πρέπει να χρησιμοποιηθούν κατάλληλα, ώστε να προσελκύσουν τα Λουτρά Πόζαρ το γερμανόφωνο πληθυσμό. Έτσι μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- προβολή τόσο της χώρας όσο και του συγκεκριμένου προορισμού των Λουτρών Πόζαρ και των εγκαταστάσεών τους
- προβολή άλλων δραστηριοτήτων και ιδιαίτερων εμπειριών ως επιπλέον θέλητρα
- διευκόλυνση της πρόσβασης στην πληροφορία, μέσω της γερμανικής γλώσσας
- συνεργασία με μεταφορικές εταιρείες
- διαφήμιση με χρήση διαφορετικών μέσων (π.χ. έντυπα, διαδίκτυο)
- διασύνδεση με γραφεία τουρισμού στη Γερμανία
- δημιουργία κατάλληλων τουριστικών πακέτων μέσω έρευνας
- ύπαρξη εξειδικευμένου προσωπικού

Εφόσον μία εταιρεία, ένας οργανισμός, ή τα Λουτρά Πόζαρ στη συγκεκριμένη περίπτωση, έχουν ακολουθήσει τα βήματα και τις διαδικασίες που αναφέρθηκαν παραπάνω (κεφ.4), όταν στοχεύουν σε συγκεκριμένο πληθυσμό, πρέπει να εξειδικεύσουν τους τρόπους προσέγγισης. Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι Γερμανοί τουρίστες αποτελούν μια καλή περίπτωση τουριστικής αγοράς, γιατί αναζητούν ένα τουριστικό προϊόν που προσφέρει η Ελλάδα και μπορεί να ικανοποιήσει τις ανάγκες τους. Σημαντικό ρόλο στην άφιξη των Γερμανών τουριστών είναι τόσο η προβολή της ίδιας της χώρας, αλλά και η διαθεσιμότητα επαρκούς πληροφόρησης για συγκεκριμένους τουριστικούς προορισμούς (Κομπορόζου, 2017, σελ.97), όπως τα Λουτρά Πόζαρ στην περίπτωση μας. Θα πρέπει να υπάρχει λοιπόν η κατάλληλη προβολή και πληροφόρηση σχετικά τόσο με τις εγκαταστάσεις των ίδιων των Λουτρών⁵⁹, αλλά και των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και των άλλων καταλυμάτων που υπάρχουν στην περιοχή. Η έννοια της φιλοξενίας υπήρχε

⁵⁹ Στις οποίες έχουμε αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο.

ήδη από την αρχαιότητα, με τον Ξένιο Δία να την προστατεύει (Βαρβαρέσος, 1997, σελ.19) και στο χωριό Λουτράκι στο οποίο βρίσκονται τα Λουτρά Πόζαρ, ο επισκέπτης – τουρίστας μπορεί να επιλέξει ανάμεσα σε μια πληθώρα ξενοδοχείων, ξενόνων και άλλων καταλυμάτων, των οποίων τα στοιχεία βρίσκονται και στην επίσημη ιστοσελίδα των Λουτρών⁶⁰.

Ο Δήμος Αριδαίας, μπορεί να κατατάσσεται στους μικρούς Δήμους της Ελλάδας, ωστόσο η ομορφιά του είναι επιβλητική γιατί υπάρχουν αρκετά ιστορικά και αρχαιολογικά μνημεία, τα οποία είναι δελεαστικά⁶¹ για τουρίστες όπως οι Γερμανοί, οι οποίοι θα επιδιώξουν να συνδυάσουν τον ιαματικό/ιατρικό τουρισμό και με άλλες ενδιαφέρουσες δραστηριότητες και εμπειρίες. Επιπλέον, υπάρχουν πολιτιστικές εκδηλώσεις σχεδόν καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου (π.χ. Η γιορτή του Καρναβαλιού, τα Ποζαρίτικα, τα Ακρίτεια κ.ά.), αλλά και πολλές δραστηριότητες στη φύση (π.χ. ορειβασία, αναρρίχηση, ορεινή ποδηλασία κ.ά.)⁶². Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας του Δήμου Αριδαίας στην τουριστική ανάπτυξη, αποτελεί και μία από τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού, γεγονός που μπορεί να διερευνηθεί τόσο από τη συμμετοχή στα οφέλη από την τουριστική ανάπτυξη, αλλά και στη λήψη αποφάσεων σε σχέση με την αναπτυξιακή διαδικασία και της προσφερόμενης υπηρεσίας (McIntosh & Goeldner, 1986, όπ. αναφ. στο Μαυρουδάκης, σελ.74).

Οι προσφερόμενες αυτές ιδιαίτερες εμπειρίες (αρχαιολογικές, πολιτισμικές, αθλητικές) μπορούν με την κατάλληλη προβολή, οργάνωση, προγραμματισμό και σχέδιο ανάπτυξης, να διαφοροποιήσουν την προτίμηση των Γερμανών τουριστών και να τις κατευθύνουν, αντί στον εσωτερικό αντίστοιχο τουρισμό, στον εξωτερικό ιαματικό τουρισμό και συγκεκριμένα, προς τα Λουτρά Πόζαρ. Πράγματι, όπως ήδη αναφέρθηκε, εντός των λουτρών λειτουργεί μουσείο με παλαιοντολογικά, αρχαιολογικά, φυσιογραφικά και πολιτιστικά εκθέματα, αρχαία αντικείμενα και εργαλεία, κεραμικά, ξύλινα και μεταλλικά, τα οποία και εκθέτονται στους πάγκους και τα ράφια, τα οποία έχουν τις αντίστοιχες εξηγήσεις και περιγραφές. Υπάρχει και το σύμπλεγμα του σπηλαιολογικού

⁶⁰ <https://www.loutrapozar.info/gr/hotels/Λουτρά-Πόζαρ-Διαμονή> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

⁶¹ Έντυπο παρουσίασης Δήμου Αριδαίας

⁶² Έντυπο παρουσίασης Δήμου Αριδαίας

πάρκου, με τα σπήλαια και το σπηλαιοβάραθρο. Είναι το μοναδικό που υπάρχει στην Ελλάδα και το οποίο είναι το μοναδικό που είναι επισκέψιμο⁶³. Όλες αυτές οι πληροφορίες, είναι σημαντικό να υπάρχουν στη γερμανική γλώσσα και διαθέσιμες στο κοινό. Θα πρέπει να προσθέσουμε και την πληροφορία, ότι γίνονται και έργα για την αξιοποίηση της ιδιαίτερης ομορφιάς και των υπόλοιπων αξιοθέατων της περιοχής, όπως το φαράγγι των λουτρών και η γύρω ορεινή περιοχή, που προσφέρεται για περιπάτους, ορειβασία ή εκδρομές, αλλά και για την αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων⁶⁴.

Εικόνα 19. Καταστήματα με τοπικά προϊόντα⁶⁵

Στην περίπτωση της προσέλκυσης λοιπόν γερμανόφωνου πληθυσμού, το πρώτο θα λέγαμε βήμα, θα ήταν να υπάρχει στη γερμανική γλώσσα οποιοδήποτε κείμενο σε έντυπο,

⁶³ www.dimosarideas.gr

⁶⁴ www.loutrapozar.net

⁶⁵ Πηγή: Προσωπικό αρχείο Βένου Αικατερίνης (2018)

ή άλλο μέσο παρουσίασης και διαφήμισης των Λουτρών Πόζαρ. Αναφερθήκαμε ήδη στη σημασία των ταξιδιωτικών οδηγιών και εγχειριδίων και των άλλων πηγών πληροφόρησης, οπότε, στο πλαίσιο αυτό, η μετάφραση της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ στη γερμανική γλώσσα, κρίνεται απαραίτητη. Φυσικά, το μέσο του διαδικτύου να χρησιμοποιείται τόσο για πληροφόρηση όσο και ως μέσο κράτησης, αλλά και διοργάνωσης του κάθε ταξιδιού (Μπούρδη, Κάπελλας & Ευσταθίου, 2004, σελ.149). Ιδιαίτερα ως προς τη διαδικτυακή προβολή, υπάρχει μεγάλο περιθώριο βελτίωσης. Μέσω του διαδικτύου, θα πρέπει να υπάρχει πρόσβαση σε πλούσιο και ελκυστικό φωτογραφικό υλικό, με τις αντίστοιχες επεξηγήσεις, σε ελκυστικά σκηνοθετημένα βίντεο παρουσίασης των Λουτρών και της γύρω περιοχής, καθώς και σε επεξηγηματικούς χάρτες. Και φυσικά όλα αυτά θα πρέπει να είναι διαθέσιμα στη γερμανική γλώσσα. Θα πρέπει να συμπληρώσουμε και το γεγονός της ύπαρξης Κέντρου Υγείας Αριδαίας στο Δήμο⁶⁶, κάτι που μπορεί να συμβάλλει στην προσέλκυση των Γερμανών τουριστών, οι οποίοι αξιολογούν ιδιαίτερα το θέμα της ασφάλειας.

Η συνεργασία με τις εθνικές μας αεροπορικές εταιρείες θα ήταν επίσης σημαντική, προσφέροντας πακέτα διακοπών, διαφημίζοντας την ομορφιά, αλλά και την καλή φυσική κατάσταση του σώματος στα θερμολιστικά κέντρα, τα οποία διαθέτουν συγκροτήματα με θερμά λουτρά και όλη την κατάλληλη υποδομή, σε ιδανικό περιβάλλον τόσο για θεραπεία, όσο και για ξεκούραση. Τα Λουτρά Πόζαρ, εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία και θα έπρεπε να διαφημίζονται με τον κατάλληλο τρόπο. Οι αφίξεις των Γερμανών τουριστών σε σχέση με το μέσο άφιξής τους, δείχνουν ότι το αεροπορικό μέσο είναι το κυρίαρχο (Πίνακας 3) (ΙΝΣΕΤΕ, 2018). Θα μπορούσαν λοιπόν, να υπάρχουν τα αντίστοιχα διαφημιστικά/ενημερωτικά φυλλάδια και αφίσες, σε κομβικά σημεία, σε αεροδρόμια, τόσο της Γερμανίας, όσο και της Ελλάδας, ιδιαίτερα στον Κρατικό Αερολιμένα Θεσσαλονίκης «Μακεδονία», ο οποίος απέχει από τα Λουτρά Πόζαρ μόλις 129 χιλιόμετρα. Επιπλέον, ήδη η Θεσσαλονίκη έχει αποκτήσει απευθείας λεωφορειακή σύνδεση με τα Λουτρά Πόζαρ, δίνοντας τη δυνατότητα επίσκεψης με μικρό κόστος⁶⁷. Η ύπαρξη λοιπόν διαφημιστικών, αλλά και ενημερωτικών φυλλαδίων και αφισών στη γερμανική γλώσσα, θα ήταν ένας

⁶⁶ <http://www.dimosalmopias.gov.gr>

⁶⁷ <https://www.voria.gr/article/i-thessaloniki-apokta-apeftthias-leoforiaki-sindesi-me-ta-loutra-pozar>

καλός τρόπος προσέγγισης του γερμανόφωνου πληθυσμού, ο οποίος πιθανότατα να μην έχει έρθει με σκοπό τον ιαματικό τουρισμό. Θα αποτελούσε έναν καλό τρόπο προσέλκυσης και αυτού του πληθυσμού.

Αφίξεις μη κατοίκων από το εξωτερικό ανά χώρα προέλευσης και ανά μέσο μεταφοράς 2015 / Arrivals of non-residents by country of origin and by mean of transport 2015					
Χώρες προέλευσης	Countries of Origin	Αεροπορικώς	Οδικώς	Θαλασσίως	Σιδηροδρομικώς
Χώρες Ευρωζώνης	Eurozone	7.628.130	206.415	374.727	122
Γερμανία	Germany	2.554.843	165.478	89.925	105
Γαλλία	France	1.470.630	8.749	42.722	0
Ιταλία	Italy	1.176.254	1.142	177.931	0
Ολλανδία	Netherlands	622.213	1.486	15.409	0
Βέλγιο	Belgium	475.173	2.691	4.660	0
Κύπρος	Cyprus	468.417	0	1.674	0
Λουπές	Others	860.601	26.870	42.407	17

Αφίξεις μη κατοίκων από το εξωτερικό ανά χώρα προέλευσης και ανά μέσο μεταφοράς 2011 / Arrivals of non-residents by country of origin and by mean of transport 2011					
Χώρες προέλευσης	Countries of Origin	Αεροπορικώς	Οδικώς	Θαλασσίως	Σιδηροδρομικώς
Χώρες Ευρωζώνης	Eurozone	5.893.927	89.438	638.265	55
Γερμανία	Germany	1.987.387	67.748	185.313	33
Γαλλία	France	1.080.893	842	67.653	0
Ιταλία	Italy	661.410	1.102	275.720	0
Ολλανδία	Netherlands	532.537	3.629	24.556	0
Βέλγιο	Belgium	416.320	0	16.305	0
Κύπρος	Cyprus	437.967	0	1.790	0
Λουπές	Others	777.414	16.117	66.928	22

Πίνακας 3. Αφίξεις κατοίκων από το εξωτερικό ανά χώρα προέλευσης και ανά μέσο μεταφοράς⁶⁸

Μία ακόμα σημαντική πρακτική είναι η διασύνδεση με γραφεία τουρισμού στη Γερμανία. Μέσω των διεθνών και ευρωπαϊκών συμφωνιών, σε επίπεδο υπουργείων τουρισμού ενδεχομένως ή άλλων φορέων, θα πρέπει να γίνει η προβολή των Λουτρών, ώστε να αυξηθεί η επισκεψιμότητα και να καταστεί ο προορισμός μία από τις πρώτες επιλογές των Γερμανών τουριστών. Χρειάζονται συγκεκριμένες ενέργειες για τη στοχευμένη προβολή των Λουτρών Πόζαρ, η οποία μπορεί να υποστηριχθεί με ανάλογες εκδηλώσεις και διαφημιστικές εκστρατείες στη Γερμανία. Μια καλή ίσως πρακτική θα ήταν η φιλοξενία Γερμανών δημοσιογράφων καθώς και τουριστικών επαγγελματιών, αλλά και η διοργάνωση ταξιδιών, ώστε να υπάρχει άμεση επαφή. Σαφώς θα πρέπει να επιδιώκεται και η συμμετοχή σε ευρωπαϊκές αλλά και διεθνείς εκθέσεις.

⁶⁸ ΙΝΣΕΤΕ, 2018

Είναι ιδιαίτερα σημαντικός ο τομέας της έρευνας τόσο στην αγορά, όσο και στην ανάπτυξη των πωλήσεων του τουρισμού υγείας και ευεξίας, γιατί μπορούμε να εντοπίσουμε ακριβώς τα σημεία στα οποία χρειάζεται να δοθεί προσοχή. Τα τουριστικά πακέτα που διακινούνται από ειδικούς πράκτορες (tour-operators), θα πρέπει να γίνονται σε διεθνή κλίμακα, ώστε να στοχεύουν και σε επισκέπτες υψηλού εισοδηματικού επιπέδου, στο οποίο εξάλλου ανήκουν και οι Γερμανοί. Αυτά τα πακέτα διακοπών, είναι δυνατόν να συνδυαστούν και με προσφορά άλλων υπηρεσιών, κάτι που μπορεί να γίνει με τα Λουτρά Πόζαρ, εφόσον παρέχουν πολλές ευκαιρίες αναψυχής, αναζωογόνησης, αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε και δραστηριότητες που να αφορούν τους συνοδούς, ακόμα και εκπαιδευτικές δραστηριότητες για παιδιά, οι οποίες φυσικά να πραγματοποιούνται στη γερμανική γλώσσα.

Ακόμα, ως προς το ανθρώπινο δυναμικό, είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει προσωπικό στα Λουτρά Πόζαρ, που να μιλάει τη γερμανική γλώσσα, κάτι που θα πρέπει να αναφέρεται ξεκάθαρα στα σημεία διαφήμισης, είτε αυτό αφορά την ιστοσελίδα είτε τις παρουσιάσεις στα γραφεία τουρισμού στη Γερμανία. Επιπλέον, να τονίσουμε ότι πρέπει να εκλείψουν οι όποιες αδυναμίες υπάρχουν στην ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού, που εντοπίζονται γενικά στο χώρο του τουρισμού. Γι' αυτό χρειάζεται η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Θα ήταν αναγκαία πιθανόν, πέρα από τις βασικές τουριστικές σπουδές που θα έχουν ορισμένοι και αν ήταν δυνατόν όλοι οι εργαζόμενοι στη Λουτρά Πόζαρ, να διατίθενται οικονομικοί πόροι στην τουριστική εκπαίδευση. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η εκπαίδευση αυτή θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στις ειδικές κάθε φορά συνθήκες. Είναι βασικό, μετά από μελέτη δηλαδή και έρευνα, για τη σημασία των οποίων έχουμε ήδη αναφερθεί παραπάνω, να γίνονται οι κατάλληλες στοχευμένες επιμορφώσεις.

5.2. Η ιστοσελίδα των Λουτρών Πόζαρ στη γερμανική γλώσσα⁶⁹

5.2.1. Η μεταφραστική διαδικασία

Θεωρώντας την μετάφραση της ιστοσελίδας των λουτρών ως σημαντικό παράγοντα προσέγγισης γερμανόφωνου τουρισμού στα Λουτρά Πόζαρ, προβήκαμε στην αποσπασματική μετάφραση της επίσημης ιστοσελίδας των λουτρών. Θέλοντας να υπάρξει μια συνέχεια στη μετάφραση μας, θα γνωστοποιήσουμε την αποσπασματική μας μετάφραση στο Δήμο Αριδαίας που διαχειρίζεται την επιχείρηση των Λουτρών Πόζαρ. Έτσι του δίνουμε ένα σημαντικό κίνητρο, ώστε να προβεί σε σύντομο χρονικό διάστημα στην ολοκληρωμένη μετάφραση της επίσημης ιστοσελίδας των λουτρών για να προσεγγίσει περισσότερους γερμανόφωνους τουρίστες. Έχοντας βέβαια ως έναυσμα την δική μας αποσπασματική μετάφραση της ιστοσελίδας των λουτρών και την περαιτέρω στήριξη μας στο οτιδήποτε μας ζητηθεί στο μέλλον .

Στην περίπτωση της προσέλευσης λοιπόν γερμανόφωνου πληθυσμού, όπως αναφερθήκαμε και σε προηγούμενα κεφάλαια το πρώτο θα λέγαμε βήμα, θα ήταν να υπάρχει στη γερμανική γλώσσα οποιοδήποτε κείμενο σε έντυπο, ή άλλο μέσο παρουσίασης και διαφήμισης των Λουτρών Πόζαρ.

Η μεταφραστική διαδικασία που ακολουθήθηκε είναι η εξής:

- Επίσημη ιστοσελίδα των λουτρών Πόζαρ :www.loutrapozar.info/gr
- εύρεση της επίσημης ιστοσελίδας των λουτρών στο ίντερνετ
- ανάγνωση των πληροφοριών που δίνονται στην επίσημη ιστοσελίδα
- κατανόηση του περιεχομένου της ιστοσελίδας
- επιλογή του κειμένου που θα μεταφραστεί
- κατανόηση του νοήματος του κειμένου που θα μεταφραστεί
- αναγνώριση του επικοινωνιακού σκοπού του κειμένου που θα μεταφραστεί

⁶⁹ Για τη μετάφραση της ιστοσελίδας χρησιμοποιήθηκαν το ηλεκτρονικό λεξικό <https://pons.com/el> (Πρόσβαση στις 17/11/2018) καθώς και το παρακάτω εργαλείο <https://iate.europe.eu/home> (Πρόσβαση στις 17/11/2018)

- Χρήση βοηθητικών εργαλείων μετάφρασης
 - Για τη μετάφραση της ιστοσελίδας χρησιμοποιήθηκαν το ηλεκτρονικό λεξικό <https://pons.com/el> (Πρόσβαση στις 17/11/2018)
 - Καθώς και το εργαλείο <https://iate.europe.eu/home> (Πρόσβαση στις 17/11/2018)

5.2.2. Πρωτότυπα κείμενα ιστοσελίδας και μεταφράσεις

Λουτρά Πόζαρ

Σε απόσταση 13 χλμ. Από την έδρα του Δήμου Αλμωπίας, την Αριδαία και 100 χλμ. από τη Θεσσαλονίκη, σε μία πανέμορφη τοποθεσία, έκτασης 72 στρεμμάτων, βρίσκονται τα Λουτρά Λουτρακίου ή Λουτρά Πόζαρ Αλμωπίας, όπως είναι ευρέως γνωστά. Η ονομασία τους προέρχεται από τις λέξεις «πο» και «ζαρ», που σημαίνουν «κάτω από την φωτιά». Πρόκειται για έναν τόπο πλούσιο σε βλάστηση, φυσική αρμονία και πολλές ξεχωριστές ομορφιές. Το ιδιαίτερο αυτό τοπίο συνδυάζει την μοναδικότητα και το μεγαλείο ενός φυσικού θαύματος: μία χαράδρα έχει δημιουργηθεί σε ένα μεγαλοπρεπές, βραχώδες βουνό και μέσα της ρέει ο θερμοπόταμος «Τόπλιτσα», σχηματίζοντας μικρούς καταρράκτες και ρηχές κοίτες στις όχθες.

Ιστορία της Ιαματικής Λουτροθεραπείας

Στο πέρασμα των αιώνων μέσα από τις θρησκείες, μυθολογίες και παραδόσεις, οι άνθρωποι απέδιδαν στο νερό εξαιρετικές ιδιότητες. Η πίστη για την ανώτερη φύση του νερού είχε πολλές εφαρμογές σε διάφορες ιεροτελεστίες, οι οποίες συνδέονταν συχνά με θεραπευτικές πρακτικές. Η σύνδεση αυτή πραγματοποιήθηκε επειδή γρήγορα οι άνθρωποι συνειδητοποίησαν ότι το υγρό στοιχείο μπορεί να λειτουργήσει σαν μέσο για την ανακούφιση από τον πόνο αλλά και ως γιατρικό για οριστική θεραπεία.

Καταρράκτες και Εξωτερική Πισίνα

Ξεχωριστή ομορφιά στον τόπο προσδίδουν οι φυσικοί καταρράκτες κατά μήκος του ποταμού, με ιαματικό νερό, όπου μπορεί ο επισκέπτης να κάνει το μπάνιο του τόσο για λόγους υγείας όσο και για λόγους αναψυχής.

Επίσης, ειδυλλιακά καφέ προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στην καρδιά της καταπράσινης φύσης. Ένα από αυτά βρίσκεται δίπλα στη μεγάλη εξωτερική πισίνα η οποία λειτουργεί καθ' όλη τη διάρκεια του έτους με ιαματικό νερό και είναι κατάλληλη για την ίαση, την άθληση και την ψυχαγωγία όλων των ηλικιών. Διαμορφωμένα μονοπάτια, μετά την πισίνα, επιτρέπουν την εξερεύνηση του φαραγγιού και οδηγούν στο μεγάλο καταρράκτη, ύψους 22 μέτρων, σε υψόμετρο 400 μέτρα.

To email μας: info@loutrapozar.com.gr

Τηλέφωνο 1: 2384091300

Fax: 2384091170

Μετάφραση των παραπάνω αποσπασμάτων στην Γερμανική Γλώσσα:

Loutra Pozar

13 km vom Sitz der Gemeinde Almopia/Aridea und 100 km von Thessaloniki entfernt befindet sich in einer schönen Lage auf einer Fläche von 72 Dekar, das Loutraki Heilbad oder Heilbad Pozar des Almopia, wie es bekannt ist. Der Name stammt von den Wörtern „Po“ und „zar“, was „unter dem Feuer“ bedeutet. Es ist ein Ort mit reicher Flora, natürlicher Harmonie und vielen einzigartigen Schönheiten. Diese besondere Landschaft verbindet die Einzigartigkeit und Pracht eines Naturwunders: eine majestätisch auf einem felsigen Berg angelegte Schlucht, inmitten derer der thermal Fluss Toplitsa fließt und kleine Wasserfälle und flache Uferbetten bildet.

Geschichte des Thermalbades

Im Laufe der Jahrhunderte wurden dem Wasser durch die Religionen, Mythologien und Traditionen außergewöhnliche Eigenschaften zugeschrieben. Der Glaube an die Überlegenheit des Wassers hatte in verschiedenen Ritualen viele Anwendungen, die oft mit therapeutischen Praktiken verbunden waren. Schnell erkannte man, dass das flüssige Element als Entlastungsmittel wirken kann.

Wasserfälle und Außenpool

Die natürlichen Wasserfälle entlang des thermischen Flusses lassen auf die natürliche Schönheit des Ortes schließen, wo der Besucher sowohl zu Gunsten seiner Gesundheit als auch als Freizeitaktivität ein Bad nehmen kann.

Ebenfalls bieten die idyllischen Cafés inmitten der üppigen Natur ihre Dienste an. Eines davon befindet sich neben dem großen Außenpool mit Thermalwasser, der das ganze Jahr über betrieben wird und ideal für jedermann ist. Pfade erlauben die Erforschung der Schlucht und führen auf einer Höhe von 400 Metern zu dem 22 Meter hohen Wasserfall.

Kontakt

E-Mail: info@loutrapozar.com.gr

Telefonnummer: +30 2384091300

Fax: +30 2384091170

5.2.3. Συμπεράσματα από τη μετάφραση

Η αποσπασματική μετάφραση της επίσημης ιστοσελίδας των Λουτρών Πόζαρ έγινε στην προσπάθεια ανάδειξης τρόπων προσέγγισης γερμανόφωνων τουριστών σε αυτά. Στην μετάφραση του κείμενου προσπαθήσαμε να αποδώσουμε τις λέξεις, τους όρους και τις προτάσεις, χωρίς να αλλάξουμε το ύφος του πρωτότυπου κειμένου. Χρησιμοποιήσαμε λεξικά και εργαλεία που μας βοήθησαν στην πραγματοποίηση αυτής της μετάφρασης. Εάν στο μέλλον επιχειρήσουμε εκ νέου να μεταφράσουμε κάποιο κείμενο ή ίσως και το ίδιο, έχοντας ως σύμμαχο την εμπειρία που θα αποκτήσουμε, να το μεταφράσουμε με διαφορετικό ύφος και να το αποδώσουμε διαφορετικά.

V.I. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: Συμπεράσματα/ Προεκτάσεις

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, σκοπός της παρούσας εργασίας ουσιαστικά ήταν να προσδιοριστούν οι τρόποι προσέγγισης και προσέλκυσης του γερμανόφωνου τουρισμού στα Λουτρά Πόζαρ, μέσω της εξωστρέφειας τους. Στην πορεία που ακολουθήσαμε για την επίτευξη αυτού του στόχου παραθέσαμε και αναλύσαμε τα θετικά στοιχεία των ιαματικών πηγών των Λουτρών Πόζαρ, που αποτελεί και το βασικό προϊόν των λουτρών. Ταυτόχρονα παραθέσαμε και ερευνήσαμε στοιχεία του Δήμου Αριδαίας και του Νομού Πέλλας (φυσικό περιβάλλον, αρχαιολογικοί χώροι, χώροι θρησκευτικού ενδιαφέροντος, πολιτιστικά δρώμενα κ.τ.λ.). Επίσης παρουσιάσαμε τα είδη τουρισμού που συνδέονται με τα λουτρά και μπορούν να αποτελέσουν επιπλέον κίνητρο για την αύξηση της επισκεψιμότητάς τους. Ως προς το κυρίως θέμα, η εξωστρέφεια προς το γερμανόφωνο τουρισμό επιτυγχάνεται με την εφαρμογή συγκεκριμένων στρατηγικών, οι οποίες μπορούν να τεθούν, να σχεδιαστούν και να μπου σε εφαρμογή. Πρώτα όμως θα πρέπει να αξιολογηθεί η υπάρχουσα κατάσταση και να γίνει σωστός προγραμματισμός, με βάση τα πλεονεκτήματα των Λουτρών Πόζαρ, το περιθώριο βελτίωσης των υπηρεσιών τους και της ανάπτυξης των υποδομών τους. Όλα αυτά θα πρέπει να προσαρμοστούν στις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά των γερμανόφωνων τουριστών, ώστε να αυξηθεί η τουριστική κίνηση των Λουτρών Πόζαρ από αυτόν τον πληθυσμό.

Συγκεκριμένα, αφού αναφερθήκαμε και αναλύσαμε τις βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του κλάδου του ιαματικού τουρισμού, αλλά και τους βασικούς παράγοντες της τουριστικής προσφοράς, εντοπίσαμε και τα θετικά στοιχεία της τουριστικής υποδομής στην Ελλάδα. Για να επιτευχθεί η εξωστρέφεια, είναι αναγκαίος ο μετασχηματισμός του ίδιου του τουριστικού προϊόντος. Θα πρέπει να κατανοηθούν τα κίνητρα των τουριστών, οι αρμόδιοι του τουρισμού να απευθυνθούν σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες τουριστών και να δημιουργήσουν ακόμη πιο ελκυστικά τουριστικά πακέτα. Ιδιαίτερα σημαντικός αναδεικνύεται ο ρόλος των τουριστικών οργανισμών, των γραφείων ταξιδίων και των tour-operator καθώς και η διάχυση της πληροφορίας μέσω ταξιδιωτικών οδηγών, εγχειριδίου, διαδικτύου και δικτύου γνωστών. Δεν ξεχνάμε τη σημασία της αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού, τις προοπτικές από τη σύνδεση με τον Ιατρικό Τουρισμό μαζί με

τη συμβολή του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου και τη ταυτόχρονη αξιοποίηση κρατικών/ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών και προγραμμάτων.

Προσαρμόζοντας τις παραπάνω στρατηγικές, καταλήξαμε στους συγκεκριμένους τρόπους προσέγγισης και προσέλκυσης του γερμανόφωνου τουριστικού πληθυσμού. Πρώτα απ' όλα μελετήθηκε η σχέση της Ελλάδας με τη Γερμανία, η συμπεριφορά των Γερμανών τουριστών, οι τάσεις ζήτησης αλλά και τα κίνητρα που παρακινούν τους Γερμανούς τουρίστες στο να ταξιδέψουν. Με τους συγκεκριμένους τρόπους προσέγγισης θα προβληθεί στη Γερμανία, τόσο η χώρα όσο και ο συγκεκριμένος προορισμός των Λουτρών Πόζαρ μαζί με τις εγκαταστάσεις τους. Επιπλέον παρουσιάζοντας τις πληροφορίες στη γερμανική γλώσσα, θα προβληθούν οι διάφορες δραστηριότητες και οι ιδιαίτερες εμπειρίες ως επιπλέον θέλητρα. Εκτός από τα παραπάνω χρειάζονται συνεργασίες με εταιρείες μεταφοράς, αλλά και να χρησιμοποιηθεί οποιοδήποτε διαφημιστικό μέσο. Επίσης είναι απαραίτητη η διασύνδεση με γραφεία τουρισμού στη Γερμανία, αλλά και η δημιουργία κατάλληλων τουριστικών πακέτων μέσω της κατάλληλης έρευνας. Τέλος, θα τονίσουμε την σημαντικότητα της ύπαρξης εξειδικευμένου προσωπικού.

Σε περιόδους κρίσης, όπως αυτή που βιώνουμε τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας είναι σημαντικό να ενισχύσουμε τον τουριστικό τομέα, που αποτελεί βασικό πυλώνα της οικονομίας μας. Τα Λουτρά Πόζαρ είναι ένας προορισμός που προσφέρει πολλές εναλλακτικές στους τουρίστες που τα επισκέπτονται. Όποιες προσπάθειες γίνονται για την προσέλκυση τουριστών, συμβάλλουν τόσο στην τοπική κοινωνία όσο και στην οικονομία της χώρας. Οι Γερμανοί τουρίστες αποτελούν μεγάλη τουριστική αγορά, οπότε η στόχευση σε αυτόν τον πληθυσμό είναι δυνατόν να επιφέρει θετικά αποτελέσματα.

Σίγουρα υπάρχουν ελλείψεις και παραλείψεις, αλλά η παρούσα εργασία μπορεί να αποτελέσει τη βάση για μια πιο εξειδικευμένη μελέτη για καλύτερα αποτελέσματα. Με τη χρήση περισσότερων μεθόδων έρευνας μπορούν να εξαχθούν αξιόπιστα αποτελέσματα, τα οποία και να παρουσιαστούν ως επίσημη πρόταση στο Δήμο Αριδαίας. Με επιτόπια έρευνα, συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια σε υπεύθυνους, εργαζόμενους, Έλληνες επισκέπτες, Έλληνες προερχόμενους από το εξωτερικό και γερμανόφωνους επισκέπτες, θα μπορέσουμε να συλλέξουμε δεδομένα, που θα αφορούν τις υπάρχουσες συνθήκες, τις δυνατότητες βελτίωσης, τις ανάγκες, αλλά και τις επιθυμίες των τουριστών, με στόχο την

ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου. Ο σχεδιασμός σε όλα τα επίπεδα κρίνεται αναγκαίος και η παρούσα εργασία αποτελεί μια πρώτη απόπειρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελίδης, Ζ. (2008). *Ιαματικοί Φυσικοί Πόροι και Θερμαλισμός*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ελευθερίου Κορδελιού
- Αναπτυξιακός Νόμος 1565/50 «περί ΕΟΤ»
- Αποστολόπουλος, Β. (2007). Εξωστρέφεια και ελληνικές επιχειρήσεις. *Επιχειρώ. Κεντρική Ένωση Επιμελητηρίων*, 1, 31. (<http://www.uhc.gr/sites/default/files/1.pdf> Πρόσβαση στις 20/10/2018)
- Andriotis, K. (2002). Options in tourism development. Conscious versus conventional tourism. *Anatolia. An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 13 (1), 73 – 85.
- Βαρβαρέσος, Σ. (1997). *Τουρισμός, Οικονομικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός
- Βαρβαρέσος, Σ. (1998). *Τουρισμός, Έννοιες, Μεγέθη, Δομές: Η Ελληνική Πραγματικότητα*, Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός
- Βασιλειάδης, Χ. (1997). Η πολιτική τουριστικού μάρκετινγκ της Ελλάδας στο εξωτερικό για την προσέλκυση αλλοδαπών τουριστών – Μοντέλο διερεύνησης ο προορισμός της Βόρειας Ελλάδας, *Διδακτορική διατριβή*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- Βασιλείου, Μ. (2014). Τουριστική Ανάπτυξη και ειδικές μορφές τουρισμού: ο τουρισμός ευεξίας στην Ελλάδα, *Διδακτορική διατριβή*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- Δοξιάδης, Α., Κατσάπη, Α., & Σουλιώτης, Κ. (2012). *Ανάπτυξη του Ιατρικού Τουρισμού στην Ελλάδα*, Ινστιτούτο Κοινωνικής Και Προληπτικής Ιατρικής
- Δουβίτσας, Β. (2004). *Ελλάδα: Ιστορία – Οικονομία – Πολιτισμός – Πρόσωπα – Γεωγραφία – Χάρτες – Λαογραφία – Μουσεία. Τόμος 31: Νομός Πέλλας – Μακεδονία*. Αθήνα: Εκδόσεις Δομή
- Dickman, S. (1998). Tourism: An introductory text, In B.Furze et al., *Culture, Conservation, Biodiversity: The social Dimension of Linking Local Level Development and conversation through protected areas*, John Wiley & Sons, Chichester, New York, Brisbane, Toronto, Singapore (1996).

- Εμμανουήλ, Ε. (1935). *Λουτρά και Ιαματικά Ύδατα εν τη Αρχαιότητα*, Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- ΕΟΤ (1954). *Λουτροπόλεις και Ιαματικά Πηγαί. 1951 – 1952 – 1953*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο
- Epitropoulos, M. (2002). *Tourism and SWOT analysis*. Paper presented to the University of Ottawa Study Tour Class, Ancient Olympia, Greece.
- ΙΝΣΕΤΕ (2018). *Βασικά Τουριστικά Μεγέθη της Ελλάδας/ key figures of Greek tourism*
- Καραγιάννης, Α. Δ., Κορρές, Γ. Μ., & Ζαρίφης, Α. Α. (2001). *Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη*, Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος»
- Kartakoullis, N.L. (2000). Athens 2004. *Paper Presented to the Ottawa Hellenic Business and Professional Association*. Ottawa, Canada.
- Κοκκώσης, Χ. & Τσάρτας, Π. (2001). *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Αθήνα: Κριτική
- Κομπορόζου, Ε. (2017). Η Αυστρία ως χώρα προέλευσης τουριστών. Μελέτη περίπτωσης: Οι Αυστριακοί τουρίστες στην Ελλάδα. Αφίξεις – Προβλέψεις, *Μεταπτυχιακή Εργασία*, Πανεπιστήμιο Πειραιά, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων
- Λέκκας, Ν. (1938). *Αι επτακόσιοι πενήντα μεταλλικαί πηγαί της Ελλάδος*, Αθήνα: ΙΓΜΕ
- Mak, A., Wong, K., & Chang, C. (2008). Health or self-indulgence? The motivations and characteristics of Spa-goers. *International Journal of Tourism Research*, 11 (2), 185 – 199.
- Mathieson, A. & Wall, G. (1993). *Tourism: economic, physical and social impacts*. New York: Longman Scientific and Technical
- McIntosh, R.W., & Goeldner, G.R. (1986). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, New York: Wiley
- Μαραντίδου, Α. (2009). Ιαματικές πηγές: Κοινωνική, Οικονομική και Περιβαλλοντική Διερεύνηση Στάσεων, Φορέων και Επισκεπτών. Η περίπτωση

των Λουτρών Αριδαίας του Νομού Πέλλας. *Διπλωματική Εργασία*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σχολή Περιβάλλοντος

- Μαυρουδάκης, Κ. (2010). Διερεύνηση των Προοπτικών για μια Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη του Δήμου Ζαγοράς, Ανατολικού Πηλίου, *Διπλωματική Εργασία*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αγρονόμων & Τοπογράφων Μηχανικών. Τομέας Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού.
- Μοσχονάς, Η., Βάθης, Α., & Πετρέας, Χ. (2014). *Τουριστικό Μάρκετινγκ*, Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος»
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2008). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.
- Μπούρδη, Μ., Κάπελλας, Σ., & Ευσταθίου, Π. (2004). *Λειτουργίες Τουριστικών Γραφείων*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- Μυστιλιάδης, Χ. (2007). Οδηγός Οργανωμένων ιαματικών πηγών (spa) στην Ελλάδα (<https://www.apn.gr/οδηγός-οργανωμένων-ιαματικών-πηγών-spa/>)
- Παιτσίνης – Κώστα, Γ., & Υφαντίδου, Γ. (2015). *Η ανάπτυξη αθλητικού τουρισμού*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (<http://hdl.handle.net/11419/4256>)
- Παπαγιάννη, Β., Γκοτσόπουλος, Π., & Κάσιарου, Ε. (2007). *Διαπολιτισμικό σχέδιο εργασίας: «Ο ιαματισμός»*, Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Πετρόπουλος, Λ.Ι. (1978). *Τουριστική Γεωγραφία της Ελλάδας*, Αθήνα: Interbooks.
- Page, S.T. (2006). *Εισαγωγή στον τουρισμό. Το τουριστικό μανατζμεντ στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Σαρακιώτης, Α. (1999). Ιαματική λουτροθεραπεία – ιατρικές παρατηρήσεις και εφαρμογές. «Ιαματικά Ύδατα της Ελλάδας», *Συνέδριο “Εφαρμογές στη θεραπευτική & κοσμητολογία”*, Καμένα Βούρλα, 20 – 21 Μαρτίου 1999 (<http://www.iama.gr/ethno/Therm/sarakiwt.html> Πρόσβαση στις 5/11/2018)
- ΣΕΤΕ (2018). *Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2017. 1^η εκτίμηση (προσωρινά στοιχεία) – Μάιος 2018*, ΣΕΤΕ

- Σκαρπιά – Χόιπελ, Ξ. (1996). *Λουτροθεραπεία και αναψυχή: ιστορική εξέλιξη των λουτρών*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press
- Σπαθή, Σ. (2000). *Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα*, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
- Stauss, B., & Weinlich, B. (1997). Process-oriented Measurement of Service Quality: Applying the Sequential Incident Technique, *European Journal of Marketing*, 30, 35 – 55.
- Stavropoulos, D.N. (2008). *Greek – English Learner’s Dictionary*, Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
- Τσάρτας, Π. (1996). *Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*, Αθήνα: Εξάντας
- Yegül, F. (1992). *Baths and Bathing in Classical Antiquity*. New York, NY, Cambridge, MA and London: Architectural History Foundation and MIT Press.
- ΦΕΚ Α/112/60 (Ν.4086/1960) «περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων των περί ιαματικών πηγών»
- χ.ό. (1998). *Ιαματικές πηγές, Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, τομ. Ελλάς*. Αμαρούσιον Αττικής: Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

https://el.wikipedia.org/wiki/Εναλλακτικός_τουρισμός (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

<https://el.wikipedia.org/wiki/Λουτρά-Πόζαρ> (Πρόσβαση στις 21/10/2018)

<https://el.wikipedia.org/wiki/Μπάντεν-Μπάντεν> (Πρόσβαση στις 22/10/2018)

https://el.wikipedia.org/wiki/Πολιτιστικός_τουρισμός (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

<https://iate.europa.eu/home> (Πρόσβαση στις 17/11/2018)

https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=2315501778524392&ID=897525886988662 (Πρόσβαση στις 10/11/2018)

<https://pons.com/el> (Πρόσβαση στις 17/11/2018)

<https://www.businessnews.gr/article/104848/ayxisi-70-katagrafei-i-episkepsimotita-sta-loytra-pozar> (Πρόσβαση στις 20/10/2018)

<https://www.loutrapozar.info/gr/> (Πρόσβαση στις 20/10/2018)

<https://www.loutrapozar.info/gr/monument/αρχαιολογικός-χώρος-πέλλας-7/>
(Πρόσβαση στις 16/11/2018)

<https://www.loutrapozar.info/gr/monument/λαογραφικό-μουσείο-έδεσσας-10/>
(Πρόσβαση στις 16/11/2018)

<https://www.loutrapozar.info/gr/monument/μακεδονικοί-τάφοι-9/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

<https://www.loutrapozar.info/gr/monument/μνημεία-θρησκευτικής-κληρονομιάς-11/>
(Πρόσβαση στις 16/11/2018)

<https://www.loutrapozar.info/gr/monument/παλαιοντολογικό-φυσιογραφικό-και-λαογραφικό-μουσείο-αλωπιάς-5/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

<https://www.loutrapozar.info/gr/monument/σπήλαια-λουτρών-πόζαρ-16/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

<https://www.loutrapozar.info/gr/page/Κέντρα-Μασάζ-Λουτρά-Πόζαρ/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

<https://www.loutrapozar.info/gr/page/Χιονοδρομικό-Κέντρο-Καιμακτασάλαν/>
(Πρόσβαση στις 16/11/2018)

<https://www.loutrapozar.info/gr/page/Λουτρά-Πόζαρ/> (Πρόσβαση στις 16/11/2018)

http://www.touristorama.com/i_germania_kai_ta_iamatika_loutra-01950 (Πρόσβαση στις 21/10/2018)

<https://www.voria.gr/article/i-thessaloniki-apokta-apefthias-leoforiaki-sindesi-me-ta-loutra-pozar> (Πρόσβαση στις 10/11/2018)

http://aridaianews.blogspot.com/2017/09/blog-post_669.html (Πρόσβαση στις 20/10/2018)

www.dimosarideas.gr (Πρόσβαση στις 10/11/2018)

www.europa.eu (Πρόσβαση στις 30/10/2018)

www.eot.gr (Πρόσβαση στις 30/10/2018)

www.loutrapozar.net (Πρόσβαση στις 19/10/2018)

www.loutrapozar.gr/loutra-pozar-history/ (Πρόσβαση στις 17/10/2018)

www.mintour.gov.gr/Investments/Espa/Administationservice/enalaktikostourismos
(Πρόσβαση στις 16/11/2018)

<https://www.iefimerida.gr/news/205576/ti-theloy-n-oi-germano-i-toyristes-apo-tin-ellada-ohi-sta->

[klise?fbclid=IwAR0tVNgSo8Be9rtZkulNJGnRVoMToXz_5rZpPRCLMw7GE1Ev_P EefXJaB2s](https://www.facebook.com/IwAR0tVNgSo8Be9rtZkulNJGnRVoMToXz_5rZpPRCLMw7GE1Ev_P EefXJaB2s) (Πρόσβαση στις 23/11/2018)

